

ԱՐԱՐԱՍ Տ

ամազիր

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԹԻԻ Ժ. ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1870

Բ. ՏԱՐԻ

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Եպիփան Եպիսկոպոս

ԵՒ ՆՈՐԻՆ ՃԱՌ

(Շարունակութիւն և չեք):

Եւ տեսեալ զայն ամենայն Առաքելոյն, փառաւոր առնէր զամենատուր զԱրարչիւն¹ Աստուած, որ երաց զուռն հա-

ւատոյ քաղաքին, և ամենայն միջագետաց Ատրուոյ և Հայկազնանց, մեծաց և հզօրաց: Եւ իբրեւ կամեցաւ զնալ ՚ի քաղաքէն, առեալ զնկարագիր պատկերին Տէրունական, յա- չացն և յերեսացն արկանելով, որպէս և իսկ

1) Եւրոպայի պատկերաց շարունակութիւն:

զԲրիստոս տեսանելով², և աղօթեալ մաղթէր ևս 'ի նմանէ, «Տէր իմ և Աստուած Յիսուս Վրիստոս Որդի Աստուծոյ, 'ի զթուլթիւն Հօր և Հոգւոյն Սրբոյ, աղաչեմ զքեզ որպէս և ես լուսատու տիեզերաց, լուսաւորեմ զընակիչս քաղաքիս լուսով Աստուածութեան քո, կալ մնալ հաստատուն 'ի հաւատս Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, զոր և արդ³ ընկալան շնորհօք կենդանարար և աշխարհակեցոյց մահեամբ քո և քեզ փառք յամենայն արարածոց հանդերձ Հարբ և սուրբ Հօգուովդ այժմ և միշտ և յաւիտեան յաւիտենից. ամէն:

Եւ ամենեցուն ասացեալ⁴ զամեն, և իսկոյն ողջունեալ Մարքայէն և 'ի նախարարացն և յամենայն նորահաւատ 'ի Վրիստոս բաղմամբօն և անհամար ժողովրդովքն (դոյն), ևս և յիւրոց աշակերտացն: Օն իսկ⁵ և աղերասնօք ասաց Մարքային քաղցրութեամբ՝ օժընդակ լինել նոցա 'ի քարոզութիւն Աւետարանին Վրիստոսի: Եւ յարտատուս եղեալ Մարքայն և ամենայն բաղմութիւնն յուղարկելով զԱռաքեալն Աստուծոյ: Եւ նորա եղեալ գնաց 'ի մեծ և 'ի լայնատարած աշխարհն Հայոց մեծաց, քարոզելով զՎրիստոս Աստուած՝ Տէր կենդանեաց և մեռելոց: Եւ թաղաւորն և աշակերտքն, և մեծամեծ աւագանին հանդերձ ամենայն բաղմութեամբ նորածնելոց աւագանաւն, դարձան 'ի քաղաքն իւրեանց, փառաւորելով զոհաշողական ձայնիւ զամենասուրբ զԱրքորդութիւնն և զմի Առա-

նածութիւն, որ և կոչեաց զնոսա 'ի հաւատս իւր սուրբ:

Եւ մնաց դաստառաւին սուրբ պատկերան Տէրունական նկարադրեալ՝ անդէն 'ի քաղաքն Ուռհայ, մեծաւ պատուով և փառաւորութեամբ, որպէս զնոյն ինքն Վրիստոս: Ուստի և իմաստնացեալ առաքելոյն Տեառն խնդրեցին յԱստուածամօրէն 'ի ժամանակի փոխման՝ զկենդանագիր պատկերին իւր սուրբ: Եւ զտուլին յորում կայր տղայական հանդերձն Յիսուսի, և իւրն իսկ վերադիւն՝ պատուական և Աստուածընտիր գլխոյն, որ և հաճեալ սրբոց հարցն և յուլիս յերկունս ըստ հաւատոցն որ 'ի Յիսուս Վրիստոս ունէին, տօնել հրամայեցին ամ յամէ հանդերձիցն Տէրունական, և անօթին սրբոց 'ի կատարումն զրեւոյն, որպէս այն զէ ասէ, «ամենայն փայտ յանօթ Իսրայելոյն հրամանաւ Աստուծոյ պատուեալ մեծարեցի»:

Օն անդր և գնաց անօթն, և հանդերձքն տղայական, այլ և պատանքն և վարձաման, և պատկն փշեաց, և որ այլ ինչ անօրինականացն պատշաճիւր. Հրամանաւ Տեառն մերոյ 'ի ձեռն սուրբ Արաքին, տալով յորդին իւր յաւետարանիչն Յօհաննէս. և նա տարաւ յԱփսոս: Եւ անտի փոխեալ 'ի Առստանդինուպօլիս, հրամանաւ արքային Առստեայ (Առստանդեայ կամ Առստանդիանոսի), զոր և յիւրում տեղւոյն բովանդակեալ ստացաք. և պատկեր Տիրամօրն յառաջեաց 'ի ձեռն Բարթողիմէոսի առաքելոյ, լուսաւորեալ զՀայաստան, զՀիւսիս և զարեւելս: Եւ դաստառաւին որ ունէր զպատկերն Վրիստոսական նկարեալ, մնաց անդէն 'ի քաղաքն Արեւսիայ, որում և պարգեւեցաւ 'ի Տեառնէ Յիսուսէ Վրիստոսէ Փրկչն մերմէ առնելով անդ նշանս 'ի վերայ

2) յ2րդն եւ յ3րդն պակասէին որդէս և իսկ զԲրիստոս արեւանելով:

3) յ2րդն աստի ի վայր պակասէր մինչեւ քսուս արեւոյ. ասին:

4) յ2րդն և առաջեալ ամենեցուն զամեն:

5) յ2րդն չիւր օն իսկ:

ամենայն հիւանդաց ևս առաւել զօրեաց,
բորոտաց, պիտակաց: Վա և հարածունն զի-
ւաց պղծոց յանձանց հաւատացեցող Քրիս-
տոսի: Արու՛մ և իմն համանուն որ է ու-
սեալ 'ի Հերբացեցոցն, սպասէ խնդրել նշանս
'ի Տէրունական պատկերէ՛, այլ՝ և յիւր ի-
մասն հեթանոսական ապաստանեալ ընդ-
գիմարան ինձ ճիշի, որպէս գուն գործելով
և աշխատէ զիս բանիւ, բայց և 'ի Հոգւոյն
սրբոց իմ գիտելով, զոր նորայն շնորհ պար-
գելի:

Եւ արդ որպէս ընդ հայելն ականք ան-
տանեմ՝ փութով 'ի ձեռն մեծապանչ նշա-
նի, արժանաւոր խոստովանութեամբ 'ի
Քրիստոս Յիսուս դաւանել զամենատուր
զԱրքորդութիւն և զմի Աստուածութիւն,
մկրտելով ևս 'ի մահն Քրիստոսի, և մեծա-
պայծառ փառօք և պատուով Քրիստոսա-
ղբաց լինելով: Օն իսկ և արժանաւոր աշ-
տիճանաւ կրօնաւորական քահանայու-
թեամբ խառնի և 'ի դաս հայրապետաց
սրբոց, յիշատակ ինձ լինելով Պատարազն
Հօր բաշխելով զմարմին և զարիւն Տեառն,
որպէս և 'ի հրապարակա նորուն. արդ մի-
սնդամ՝ ունի թողուլ գտուն, զիկն, և զոր-
դիս և զաղարակս, բառնալ և զՆաչն Քրիս-
տոսի գնալով⁸ զհետ նորա:

Օն իսկ և բազմաց լինի լուսաւորիչ
Քրիստոսական իմաստութեան լինելով և
իւրն իսկ ժառանգ Աստուծոյ, առնէ և զհա-
ւատացեալս սուրբ Արքորդութեան պատա-
րագուն Քրիստոսի՝ ժառանգ Աստուծոյ և
ժառանգակից Քրիստոսի՝ ի փառս իւր Հայ-

րենի, որով և մեր ամենեքեան արժանաւորք
եղեցուք՝ շնորհօք և մարգարտութեամբ
Տեառն մերոյ և Փրկչին Յիսուսի Քրիս-
տոսի: Ընդ որում Հօր և սուրբ Հոգւոյն
վայելէ փառք իշխանութիւն և պատիւ, պժմ՝
և միշտ և յաւիտեան յաւիտենից. ամեն:

ԲԱՆ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ ԿԱՐ-
ԾԵՑԵԱԼ ՀԱՅՐ ՔԵՐՈՎԲԷԻ ԱՌԱՋԳՆ ՀԱ-
ՅՈՑ ԵՒ ԱՌԱՎԵՐԱՍՈՒՉՆ ԲԵՐԻԱ ՔԱՂԱ-
ԲԻ ՍԻՄԷՕՆ ԱՐԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆ. *

Յանաբժան պետեմք ժերմիքէն առ յերեւել
եղբայրս ազգին Հայոց:

Ընդ վայր պարպառն՝ ուռկանք որսորդաց,
Յորաւ խորասոյդ վայրադ լողակաց:

Նանիր զիշերի Պետրոս վաստակեաց,

Մինչև Տէրունացն աղղեալ հրամանաց:

Աղօտ շամանդաղ փաղփիւն պարծանաց,

Առեալ 'ի յանթ 'ի մեր ծնողաց:

Նա իսկ զողորական շուք քոլ նախորդաց,

Քան թէ պերճանալ ծուէնիւք ծիրանեաց:

Անդու անդադար 'ի ձայն հեծութեանց,

Ողբամ՝ զանշատեալս աղղիս Արամեանց:

Եղուկ և աւաղ՝ խորթ այդ զաւակաց,

Ի զուր սահելոց կարծեաց ստուերաց:

Անկան ոստուցեալք յուրեանց մօր զրկաց,

Անաստ կանոնի սուրբ Հայրապետաց:

Ի ժանտ նետորի ըմպին լճակաց,

Հոգւոյն ոչ բղիկ 'ի յերկուց Անձանց:

Հայր 'ի յինքենս, Որդի 'ի Հօրէ,

Հոգին 'ի նոցունց՝ սուրբ Պրիգոր ասաց:

9) յԶրդն այսպէս վերջարանելու, փառաբանել զՀօր
և զՈրդի և զՍուրբ Հոգին Սուրբ Մայր և Միշտ
և յաւիտենեան ուրիշ:

6) ի զաղափ. եւ յԶրդ տրին. չիք է Տէրունական
պատկերէ:

7) յԶրդն աստի պակասէին մի քանի տողք. մինչ
ցայն վայր և է հրապարակա նորուն:

8) յԶրդն եւ յԶրդն ունէր աստ և:

* Ինչպէս գրած եմք զեկտ. ամսադրոյ մէջ էրեւ. 195,
այս ճին գրուածքն է մին, զոր այլ երկու գրուած-
ներով ընդունած եմք Հոռոմ վեղջ բարեկ. Մինաս Քա-
հանայէն: Մնացեալ երկու քր յաջորդ ամսադրոյ մէջ կը
հրատարակենք:

Վարժին 'ի բանից Լսիրականաց,
 Յանձին Քրիստոսի խառնիլ բնութեանց:
 Ընդդէմ ժողովոյն Երեսկայ վանաց,
 Աւր մեր Տարբ փախչին յայդ մըլար կարծեաց:
 Ո՛չ որ առ նոսա ժառանգող փառաց,
 Թէպէտ 'ի սրբոց հասեալ դաս կարգաց:
 Քանզի ըստ նոցա՝ ազդ մարմնաւորաց,
 Համայնք արդեկեալք 'ի խիղճ կայանաց:
 Երգեն 'ի դաս և զՎարսիրոսաց,
 Լինիլ դասակից երկնից հրեշտակաց:
 Ի դալ 'ի պայքար լինին հակասաց,
 Թէ չէ են տուեալ վարձ առաքինեաց:
 Սան լմէ հոգիք 'ի վախճան կենաց,
 Հանդէպ ո՛չ լինին 'ի դատ լանցանաց:
 Զի առանձնական դատ մէն մի անձանց,
 Զո՛ւնի առ նոսա հետք յիշատակաց:
 Մարմին լմախախեալ յարին տան ռամկաց,
 Ուսումն ինքնահնար նոր վարդապետաց:
 Ինչ ո՛չ հաւատան անշուշտ պատգամաց,
 Եստ և ճաշակունն լոկ հացին կենաց:
 Ընդդէմ Աստուծոյ՝ Սաղ, կանոնաց,
 Վարին զանազակ 'ի սկիհ նոյիրաց:
 Զերկուս 'ի տոնից տէրունականաց,
 Եւսոնեն 'ի նշան խառնան բնութեանց:
 Թէ միջոտութիւն յախարհականաց,
 Զէ ինչ իսկական ասն ըստ քմաց:
 Սուրբ կոյս Եւդիմէ ինքնին մկրտեաց,
 Զիւր հայր և զեղբայր ըստ յայտնութեաց:
 Զօծման զխորհուրդ ո՛չ տան հիւանդաց,
 Ընդդէմ Յակոբայ բանին հրամանաց:
 Զդիւ լուսնան 'ի ջուր լստ տաճկաց,
 Արպէս լմէ նովին սրբին բիծք մեղաց:
 Փոխեն զասացեալն առ 'ի հրեշտակաց,
 Սուրբ Երրորդութեան լինիլ պրաւաց:
 Եղեալ Անտոնի լմախիչ հետազեաց,
 Երբ զի՛աչեցար տան Երեց Անձանց:
 Ահա ստուերականք 'ի հին օրինաց,
 Պահալք Զրէարեն 'ի Կոս Կենդանեաց:
 Մարմին Քրիստոսի զո՛հ ողջակիցաց,
 Ընդհեալ յԱստուծոյ նորոգ օրինաց:
 Ահա նորաւառ հաւր պարու շնանց,
 Հուր խաւարահողմ մաճուած պարուկաց:
 Աստուածատեսակ՝ պատիւ գեր փառաց,
 Պաճու 'ի Սաղիմ՝ յայդ երջարագուաց:

Տեսցես ստուգիւ զիսկ այդ պատգամաց,
 Անդ 'ի հոգովիլ տանալմիւ ամաց:
 Արպէս չէ անցեալ ութսուն հինգ ամաց,
 Եղև տեղագրեմ պաշտօն հրայրեաց:
 Առեալ արձալմոյ լման եկեղեցեաց,
 Ծախեն լմանգրին մէն մի երիցանց:
 Ընթացք 'ի շաւիղ սիմոնականաց,
 Առնուլ մարմնաւոր ընդ հոգեւորաց:
 Հալիւ լմէ դացես զիտակ զոր իրաց,
 Ար են հարկաւոր հարկիւ միջոցաց:
 Թէ ինչ ափցես 'ի հաւատարեաց,
 Կարծեն պրակրօն լինիլ սին մոաց:
 Կաղիւ տեսանեն սակ հոգեւորաց,
 Բանին աստուծոյ ըստ վաճառողաց:
 Կապեն արձակեն ո՛չ ըստ կանոնաց,
 Ի դալ 'ի հանդէս մեծի պարգեաց:
 Պանծան պիտակօք ըստ կերպարանաց,
 Յերդոց շարական 'ի տաղ մեղեդեաց:
 Թէ էր նուազօք հաւատք աստուծոյ,
 Հաւատք բոլորէր 'ի ձայն բորենեաց:
 Թէ բան հաւատոյ ախորժ ձեր կամաց,
 Ի բաց լնկեցէք զդէն պրազեաց:
 Զի մեր լոկ դրաւ լինիմք զինագրեաց,
 Դոյշմիլ զոր Աստուած՝ մեզ վարդապետեաց:

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՔ

ԶԼԱՅՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՌՈՄՈՍԻՆ ՎԱՆԱՅ Ի ՇԻՐԱԿ:

(Շարժանութիւն)

Այս հայր Մարգիս զոր Ասորիկ կոչէ Հոռոմի-
 սին վանաց վանական, տմա մականունն գտանեմք և
 անունն ճոն. զի սա որ Հոռոմոսին վանաց էր վա-
 նական և դատա 'ի վերջնշանակեալ ժողովին, շի-
 նեաց և զՍուրբ Դրիդոր Հառիճոյ, և զՎարմիր վանք
 յեղը Ախուրեան գետոյ յայժմեան Դղլքիլիսոյ. յո-
 րոյ արձանադրութեան դիւ և լմիւ վախճանի նորա,
 և է սա երկրորդ 'ի կարգս Առաջնորդաց Հոռոմոսին

յետ Յովհաննու շինող կոչեցելոյ՝ ըստ Ասողկայ:

Հեղինակն Տին Հայաստանի ոչ երբէք յիշատակէ զշինութիւն կամ հաստատութիւն վանացն 'ի ժամանակէ թուականին, յորմէ համարիմք մէք շինութիւնն լիալ վանացն, այլ միայն հաստատելով զայն 'ի բանից անտի Ասողկայ 'ի ձեռն Յովհաննու 'ի տաներորդ դարու, անյիշատակ թողու զտեղութիւն մենաստանին 'ի շինութեան յետ այնորիկ մինչև 'ի ՆԶԻ. առանց գմբեթի միով լուսամտի 'ի տանիս բոլորչի ամբարձեալ իւրեւ զժամատունն Հովհաննու կարի հնազոյնքան զայլ տաճարս Հոռոմոսին:

Յետ վանձանին Հայր Սարգսի վանականի Հոռոմոսին վանաց 'ի թուին Հայոց ՆԼԳ. (984.) որպէս հաւատեմք յարձանարէ շինութեան Վարմիր Վանաց, մինչև ցթուական շինութեան Սուրբ Յովհաննէս Եկեղեցւոյն 'ի Յովհաննէս Շահնշահէ, այն է ՆԶԻ. յրնթացս յիսուն և չորս ամաց ոչ դառնելով զոր յաջորդեալ 'ի վանահայրութիւն Հոռոմոսին վանաց. ուստի և հաւանական թուի ասել եթէ անմիջապէս յաջորդեաց զվանահայրութիւն հայր յովհաննէս յետ պետրոսի. յորոյ 'ի յիսուն և չորս ամի Վանահայրութեանն կառուցաւ Սուրբ Յովհաննէս Եկեղեցին 'ի շահնշահէն Յովհաննու:

Յայսմ ժամանակէ մինչև ցանկունմն Տէրութեան Բաղրատունեաց թէ և ոչ տան մեզ վէպս արձանադիրք վանացն, այլ հաւատի է եթէ Հոռոմոսին Վանք էր 'ի շինութեան. և խնայ վանահայրութիւն և ուխտ միաբանական 'ի նմա. զի ոչ միայն խնամելն Թագաւորք մեր զայն իւրեւ հանդըստարան նախնեաց իւրեանց, այլ և բովանդակ քաղաքին էր Անւոյ ուխտից և երկրպագութեան տեղի Վանք քաղաքամօրն Հայաստանեայց:

Իսկ յետ բարձման Թագաւորութեան և յետ զաղթելոյ ժողովրդեան յայլ և այլ պետութիւնս, մարթ է ուրեմն ասել, եթէ և Հոռոմոսին Վանք յրնթացս փոխադարձ տիրապետութեան Անւոյ մերթ 'ի յունաց և մերթ 'ի պարսից՝ մնաց ամայի յուխտէ մինչև ցտիրապետութիւն այնորիկ վերստին 'ի վրաց յամի տեսնոն 1174. յորում ժամանակի արքայն վրաց Գորգի առեալ զԱնի, վերակացու կարգեաց երկրին զԷւանէ Աթարէկ Առապէտեան, որ ընդ զաքարիայ եղբոր իւրոյ պահեցին զաշխարհն յերեսաց աստղատակութեանց պարսից և տյոց թշնամեաց մինչև ցամ Տեառն 1239.

Եւ արդարեւ յրնթացս այսոցիկ ժամանակաց իշխանութեան զաքարիայ գտանեմք զհաստատութիւն վանահայրութեանն Հոռոմոսին և ուխտի միաբանութեան այնորիկ՝ յարձանագրաց վանացն. յորս որպէս այս ամենայն, երեւին նոյնպէս և ամենայն կալուածք այնորիկ և ինչ ինչ յիշատակք բարեպաշտութեան ընծայեալք 'ի ժողովրդոց քաղաքին Անւոյ 'ի զանազան ժամանակս:

Երեւի յարձանագրութեանց. զի 'ի տիրապետութեան երկրին շիրակայ 'ի զաքարիայ սպասաւարէ իշխանութեամբ վրաց՝ սեպհական կալուած էր Հոռոմոսին Վանք իշխանացն հայոց գնեալ յառման երկրին կամ 'ի պարսից և կամ՝ յարքունուստ վրաց. զի 'ի թուին հայոց. ՈՒՄ. (1201). տիրելին վանացն Գրիգոր որդի Համանայ որդւոյ Իշխանի. որպէս գնի յարձանագրութեանն որ 'ի սոյն թիւ ասի, "Ես Գրիգոր որդի Համանայ որդւոյ իշխանի ետու զիմ՝ գանձագին զիւղը գերդս 'ի մեր սեպհական ուխտս և գերահոջակ վանքս:

Բայց և այնպէս տեսնի ևս 'ի նոյն յարձանագիրս. զի վիճակ կառավարութեան վանացս. խանդարեալ էր յետ ժամանակի 'ի ձեռս վանահարց. և որ կալուած և արդիւնք էին վանացն յիշատակք բարեպաշտութեան յառաքինի արանց ընդ ժամանակս ժամանակս նուիրեալք 'ի սնունդ միաբանից, 'ի սմին ժամանակի ընդ ձեռն անհաւատարմութեան վանահարց յանձնական օգուտս դարձուցեալ. զի յաղաքս այսօրինակ ընչաքաղցութեան և յափշտակութեան հարստութեանց վանացն որպէս վկայի, կաշառանօք առնուին զվանահայրութիւնն Հոռոմոսին 'ի Տերանց այնորիկ. և զարդիւնս վանացն ծախելին յանձանց պէտս 'ի քակտումն ուխտի միաբանութեանն. սակս որոյ իշխանք որք տեսարքն էին Հոռոմոսին, զի յիշատակի հաստատեն արձանագրութեամբ և արգելուն նշովիւք զայս ամենայն ըստ այսմ՝ 'ի թուին. ՈՒՄ. Վամաւ ամենակալին Աստուծոյ այս մեր զիր յիշատակի է Հիճուկ Գրիգորոյ Հասանայ և եղբայրորդեանց իմոց տերանց Սուրբ Ուխտիս վանաց Հոռոմոսի, որ հաստատեցաք արձանագրով. . . 'ի յարանց կամ 'ի կանանց, ով կաշառով հայր դնէ, այնպիսին նշովս սոցէ զյուզայի Աստուածաբաշտութիւն. . . եւ հայր եւ այլ գործաւոր որք կաշառս տան յայտնի կամ ծածուկ. . . եւ հայր որ 'ի վանիցս հաց ծախէ կամ:

ի վանիցս ՚ի բաց խորէ, նզուխալ եղիցի մահով եւ
կենով :

Բայց որպէս երևի և յայլ արձանագրութեանց,
ոչ հայեցեալ վանահարց յայս նշով, յայն վիճակ
աղքատութեան հասուցեալ էին զՀոռոմոսին վանս
՚ի թուին հայոց ՈՂԵ. (գուցէ և յաւերանաց երկ-
րին) մինչ զի տեսեալ Աշոտոյ որդւոյ գէորգայ թո-
ռին Աշոտոյ վերթին կեցութիւն ուխտին, ընծայէ
վանացն չորս եղն. երեք կուս. չորս էշ և երկու ձի՝

Այլ թէ յետ վախճանին զաքարիայ և յետ ան-
կանելոյ շիրակայ վերստին ՚ի ձեռս պարսից և այլ
թշնամեացն հայաստանի, դարձեալ ամայի եղև Հո-
ռոմոսին վանք, և ցրուեցան ուխտ միաբանութեան
այնորիկ և դարձաւ իսպառ աւերակ մինչև ցեօթն
և տաներորդ դարն, յորում հաղիւ թէ խաղաղա-
ցաւ հայաստան մասն Արարատեան, և սկսաւ անդ-
րէն վանահայրութիւն ՚ի բազում վանորայս երկ-
րին, վկայի յարձանագիրս վանացն ՚ի վերջին նո-
րոգութեան այնորիկ:

Այսպէս ապա և առանց երկբայութեան կարեմք
մակարերել թէ՛ և յուրերորդ դարու անդր, զի
գտանի յարձանագիրսն որպէս ասացեալ եմք ՄԽ.
թուական հայոց, զոր և համարեմք ամբ շինու-
թեան, Հոռոմոսին վանք լեալ ՚ի շինութեան, յետ
յառնելոյ պատերազմաց և ասպատակութեանց
երկրիս յաւուրս մարզպանաց, նեղեալք ուխտի մի-
աբանութեան այնորիկ յերեսաց հալածանաց՝ լքին
ղայն ամայի, և ամրացան ՚ի լերինս և ՚ի խորածորս,
զորոց վէպս տան մեզ ազղային պատմիչք:

Յամին 1685. և հայոց ՌՃԼԴ. դանիէլ վար-
դետ տիգրանակերտցի յետ բազմաթամանակեայ ա-
ւերանաց Հոռոմոսին վանաց վանահայր լեալ այնմ,
բազում աշխատութեամբ և նեղութեամբ ՚ի ժա-
մանակս տաճկաց մաքրեաց զսուրբ Յովհաննէս Ե-
կեղեցին կառուցեալն ՚ի յովհաննէ շահնշահէ յա-
ւերանաց և յաղբոյ և ՚ի հողոյ, որովք լցեալն էր,
և զաղիւր և տղմուտ մ թաղգածութեամբ անշքա-
ցեալ, և նորոգեալ զմենաստանն ողջոյն, հաստա-
տեաց վերստին զուխտ միաբանութեան ՚ի նմա, յոր-
մէ և ցայժմ:

Յետ նորա ՚ի թուին 1786. ՌՄԼԵ. նորոգէ և
զգանդակատունն Հոռոմոսին յովհաննէս վարդա-
պետ շամբեցի. զոր արձանագիր եղեալ է յորմն ա-
ղեմտեան գրան մենաստանին:

Ի ժամանակս գերեվարութեան ընակացն Ա-
րարատեան դաշտի, յորում և Աթոռն Սուրբ Էջ-
միածին, ՚ի յետին աւուրս իշխանութեան պարսից
՚ի վերայ երկրին, այն է յամաց տեսն 1800.—
1804. — 1807. ստէպ լինէր Հոռոմոսին վանք տե-
ղի ապաստանի ցրուեալ միաբանութեան Էջմիած-
նի. զորս ժողովէին Առաջնորդք տեղւոյն և խնա-
մէին մինչև ՚ի խաղաղանալ երկրին. զայս պատմե-
ին առ մեզք ծերունիք ՚ի միաբանից մերոց, որոց ՚ի
սարկաւազութեան և ՚ի դպրութեան ժամանակի
գտեալ են փախստեամբ ՚ի Հոռոմոսին վանս:

Գոյով այժմ Հոռոմոսին վանք ՚ի սահմանին
տաճկաց ընդ իշխանութեամբ պատրիարքին Սոս-
տանդնուպօղոյ, որ թէ և յառաջին ժամանակաց
անտի ցառմեղ կառավարէր ՚ի ձեռս առանձին վա-
նահարց և լինէր առ նորք ուխտ միաբանութեան
ըստ իմիք, այլ առ մեզք կառավարութիւն այնորիկ
է ՚ի ձեռս Առաջնորդին Վարուց, յորոյ ՚ի թէմն է
վանքն:

Զհաստատութիւն մենաստանացն ՚ի շիրակ գա-
ւառի, յորում և Հոռոմոսին վանք, ՚ի ժամանա-
կաց անտի խաղաղանալոյ աշխարհիս մինչև յա-
ւուրս մեր որպէս զրեցաք ցայս վայր, կարգելով աս-
տէն ըստ մերում ոճոյ հանդերձ ժամանակագրու-
թեամբք, զիցուք յետ այսորիկ զկարգ Առաջնորդա-
ցն և զայլն կարգաւ:

Բ.

Առաջնորդք Հոռոմոսին վանաց հանդերձ
ժամանակագրութեամբք

Հայր յովհաննէս Ա. շինող Հոռոմոսին կոչե-
ցեալ յԱսողկայ յաւուրս հալածեալ կրօնաւորացն
՚ի Ռոմոնոսէ. որոյ վանահայրութիւն Հոռոմոսին ՚ի
բանից Ասողկայ համարեմք լեալ յերկոտասանն-
րորդում ամի Թաղաւորութեան Արասայ, այն է ՚ի
թուին հայոց ՅՂ. որում թուի ժամանակից լինել
հայր Սարգիս Հոռոմոսին վանաց վանականն ասա-
ցեալ յԱսողկայ, զորմէ ստորև:

Հայր Սարգիս Հոռոմոսին վանաց վանականն կո-
չեցեալ յԱսողկայ, գտանի ՚ի ժողովին Անւոյ ՚ի գա-
տապարտութեան վահան Վաթուղիկոսի ՚ի թուին
հայոց ՆԺԹ. շինէ զսուրբ Գրիգոր Հառիճոյ յա-

մըս տեառն 970—979. յոր և արձանագրութեանն կոչի ճոն. նոյնպէս և զեկեղեցին Սուրբ Գրիգոր կարմիր վանքն ասացեալ, չիմնեալ 'ի թուակա-նի 979. վախճանի. զորոյ զշինութիւնն հասուցանէ 'ի կատար հայր Սողոմոն յետ չինգ ամաց:

Հայր Յովհաննէս Բ. Առաջնորդ Հոռոմոսին 'ի թուին հայոց 'ն2Է. յորում կառուցանէ Յովհան-նէս շահնշահ որդի գազկայ շահնշահի զսուրբ Յով-հաննէս Եկեղեցին հանդերձ ժամատամբն 'ի հայ ա-պետութեան տեառն Պետրոսի:

Հայր Յովհաննէս Գ. վանահայր Հոռոմոսին 'ի թուին հայոց ՈՒԳ. յառաջին ամի Վաթուղիկո-սութեան Տեառն Բարսղի. որ յարձանագիրս զան-ձըն հայրապետ Սուրբ ուխտի անուանէ. կարգէ 'ի վանս պատարագել ամենայն միանձանց ուխտին ե-թէ որ 'ի միաբանիցն փոխեսցի առ Աստուած:

Խաչատուր Առաջնորդ Հոռոմոսին յիշատակի յարձանագիրս 'ի թուին հայոց ՈՒԳ. 'ի հայրա-պետութեան Տեառն Բարսղի:

Մխիթար Առաջնորդ Հոռոմոսին 'ի թուին հայո ՈՒԾ. յիշխանութեան զաքարիայ սպասաւարի:

Բարսեղ Առաջնորդ Հոռոմոսին Վմիրերկաթն կո-չեցեալ 'ի թուին հայոց ՈՒԳ. որպէս երեւի յար-ձանագիրս:

Հայր Գրիգորիս Առաջնորդ Հոռոմոսին յետ Բար-սղի Վմիրերկաթն 'ի թուին հայոց ՈՒԷ:

Տէր Բարսեղ Արքեպիսկոպոս որդի Վմիրերկաթն ասացեալ բարսղի. Առաջնորդ Հոռոմոսին 'ի թա-գաւորութեան հայոց և վրաց՝ դաւթի 'ի թուին հայոց ՈՒԲ:

Հայր Վահան Վանահայր Հոռոմոսին 'ի թուին հայոց 22Է. որ շինողն է աշտարակի ներքին պա-րսպի վանացն և զանգակատանն:

Դանիէլ վարդապետ՝ վանահայր 'ի թուին հայոց ՈՒԸԼԴ. որ նորոգէ զհոռոմոսին վանս յաւերանաց. յորմէ և ցարդ շարունակի վանահայրութիւնն:

Յովհաննէս վարդապետ շամբեցի նորոգող զան-գակատանն յիշատակեալ յարձանագիրն 'ի թուին. ՌՄԼԷ. (1788).

Գ.

Ապարտիստ Լուսինի վանայ յիշատակեալ 'ի Բարսեպոլսի:

ի թուին հայոց

ՌԳ. Այգի մի 'ի փարպի. նուիրեալ 'ի պետրոսէ

Երիցու և յեղբորորդոյ նորա՝ 'ի դավարայ 'ի յուսկանէ և 'ի սիմիոնէ:

ՌԾ. Ջրաղաց մի 'ի Կողայ 'ի զի ձորին, յիշատակ Տիգրանաց ուրումն ծառայի Ջաքարիայ սպա-սաւարի:

" Գիւղ մի մնրանց կոչեցեալ՝ նուիրէ ոմն խաչ-եղբայր անուն և որդի նորա Աւետիք:

ՌԾԳ. Ակն մի ջրաղաց 'ի կամրջի ձորին Արե-եան կոչեցեալ. նուէր 'ի զմիուխտ խաթու-նէ յամուանոյ Սմբատայ սոն Աստուածաբիրի:

" Երդ անուն զիւղ զանձաղին զրիգորոյ որդւոյ. Համանայ՝ տուեալ 'ի նմանէ, որպէս ասի յարձանագիրն՝ 'ի սեպհական ուխտ իւրեանց 'ի Հոռոմոսին վանս:

ՈՒԷ. Կղպակ մի յԱնի 'ի փողոցին և 'ի ներքէն Պաքսոնի յիշատակ վարդոյ ճիծ վարդեանց:

ՈՒԸ. Չիթահանք մի գնեալ 'ի վանաց Հոռոմո-սին և յիշատակ տուեալ այնմ՝ Վասակայ որդւոյ դաւթի թուին Վիւրիկէ արքայի տեսուն նոր բերդին՝ յիշատակ հոգւոյ վահրամայ և թամարին:

ՈՒԷ. Աւետարան մի ամենագով. յԱշոտոյ որդ-ւոյ գեորգայ 'ի յիշատակ ծնողաց իւրոց:

2ԺԵ. Այգի մի Սարգիս Երիցու փարպեցւոյ՝ յի-շատակ ծնողաց իւրոց:

2Է. Հնձանատեղի մի յԱրուճ և 'ի փարպի չի-նեալ 'ի Մկրտիչ Արեղայէ՝ յիշատակ Հո-ռոմոսին վանաց:

2ԻԹ. Տուն 'ի գիւղն ճողքագոմ՝ յիշատակ Մա-քասայ դստեր Արապուին:

2ԾԵ. Տապանատուն մի (գերեզմանոց) յիշա-տակ Մամուկ դստեր Վահրամայ:

Անժուականք

Այգի մի 'ի ծմակին յիշատակ շիրանիկ Առն. և ծակնաց կէս դանկն՝ նուէր 'ի Սուրբ յովհան-նէս Հոռոմոսին 'ի մարիամայ ամուսնոյ շերանկանն:

Կղպակ մի 'ի յԱնդրեյին փողոցի և

Կղպակ երկու 'ի կտերն յանուն Սուրբ յովհաննու նուիրեալ յԱռիւծ անուն որդւոյ Աստուածատրոյ՝ 'ի յիշատակ կնոջ իւրոյ Համաւորին:

Այգիք փոքր յԱրուճաւանի յիշատակ Հոռոմոսին վանաց՝ 'ի բարեպաշտից Եկեղեցականն, փոշուտին, Լապտակացն, Հանկանն, Առիւծկանն, Ապրե-տեանցն, Թուվուրեանցն և Խաչեղբարցն:

Հայրենի տներ Գեորգ ծեր երիցու՝ մօտ 'ի կարուց
դուռն յԱնի:

Հայրենի տուն գիւտիկ կրօնաւորի 'ի Քարափանն:
Վղպակ վահրամայ 'ի զարփնայ փողոցին մօտ 'ի
Սուրբ զրիգոր:

Պարտէզ Աբրահամու 'ի բերդին, և

Հայրենի տներ Սարգսի 'ի ռաճ ձորին զրան վանա-
ցըս:

Առուաւ Արշալի Աղցեցւոյ:

Ծաղկոցի կէսն խոտովեանց՝ յիշատակ փոշուտին:

Ծաղկոց մի խաչիկ երիցու:

Տներ շուշիկ տիկնոջ զուգակցին խոտովու՝ նու-
րեալ 'ի Սուրբ յովհաննէս:

Այդի մի 'ի փարպի յիշատակ Բարդուղիմէոս Ա-
բեղայի:

Զուգանկ գիւղ իւր հողովն և ջրով. յիշատակ
Քոթիթ ճոնի և կենակցի նորին Շահմամայի 'ի
Սուրբ Յովհաննէս:

Վէս դանկ(գիւղ) 'ի մարաց մարդին՝ յիշատակ Իգ-
նատիոսի 'ի Սուրբ յովհաննէս:

Տուն երկու Գրիգորի որդւոյն Բախտիարին ընծա-
յեալ Սրբոյն յովհաննու:

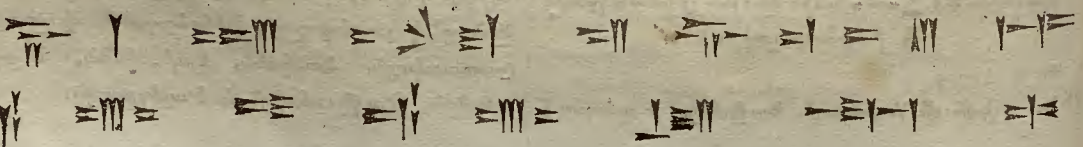
Վղպակ երեք 'ի նմանէ 'ի յիշատակ որդւոյ նորա
Աւագիսաթունին:

(Հայր-նախնի):

ՅՕԼԱԿԵՐՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳԻՐԳ

Ներկայ ստորագրութեամբս կ'ցանկամ որպէս
Արմաւիր Բաղաբի տեղւոյն և դրութեանն, նոյնպէս
և միւս երբեմն երևելի Հայաստանի քանի քաղա-
քաց ներկայ դրութեանցն ծանօթացնել մեր ազգի
ընդհանրութիւնն, այնէ, Երանայր, Երանայր,
Երանայր, Յովհաննէ, Բախտար, և այլն. որով
որպէս ես տեսնելովս՝ նոյնպէս և Ազգի բանասերք
լսելով՝ մի խոր մտածենք թէ՛ մեր Ազգը անուսում-
նութեամբն և անմիաբանութեամբն՝ որքան բարձր
և փառաւոր վիճակից՝ ցոր աստիճան խոնարհած է,
և բազմամարդ քաղաքներ ամայացած՝ աստ և անդ
ցրուելով. վասն զի՝ Ազգային ընդհանուր և մաս-
նաւոր պատմութիւններն իսկ՝ բացայայտ կը քա-
րոզեն, որպէս և Եղիշէ քաջամարտ Պատմիչն՝
Սուրբ Վարդանանց մեծ պատերազմի պատմու-

թիւնն գրելոյ միջոցին՝ տեսել է և պինդ դպացել է
երկապաւակութեանն մեծամեծ չարիքն՝ ու վնասն,
և Քրիստոսեան սիրոյ և սուրբ միաբանութեան չա-
փազանց և շատ ու շատ բարիքն ու օգուտն. ուս-
տի և կ'ասէ. «Զուգութիւնն է մայր բարեաց, իսկ
անդուգութիւնն ծնող չարեաց. թէ՛ և ամենառատ
ողորմութեամբ Տեառն Աստուծոյ՝ ահա կ'ստադար-
եան ընթացքի շրջանը՝ կը մերձենայ, որ մեր Ազգը
ամենայն տեղ կ'վայելէ խաղաղութիւն, մանաւանդ
ներկայ ժամանակիս, և յատկապէս այս քանի տա-
րիներս՝ շնորհիւ մեծագոր Տէրութեանն Ռուսիոյ,
և մանաւանդ անխոնջ աշխատակրութեամբ Հա-
սարակաց Հօրն մերոյ՝ Վեհափառ Տ. Գեորգ Գ.
Վաթողիկոսի ամենայն Հայոց. որ յօրէ վերամ-
բառնալոյ յԱթոռ փառաց սուրբ Առաքելոցն Թա-
դէոսի և Բարդուղիմէոսի— յԱթոռ Հայրապետու-
թեան Սուրբ Գրիգորի Լուսաւորչին, քան զամե-
նայն ինչ քաղցր համարելով Ազգի ծանր ծանր հոգ-
սերը կրեն՝ իւր մեծամեծ և Ազգաշահ քանի քանի
գործքերովն՝ ըստ Մարգարտոսեան գրուածոյն՝ Ազգը
իրբե և իւր 'աչքը սիրելով՝ կ'ինամէ, կ'հոգայ, և
կ'տքնի միշտ խորհրդով, բանիւ, և գործով առող-
ջացնել Ազգի բարոյական տկարութիւնն՝ ուսում-
նարանաց և Դպրոցաց միջոցաւ դեղ և դարման հա-
սուցանելով՝ իրբե քաջ և ճարտար և սրտացաւ
բժշկի: Այս մասին ժամանակի ողջամիտ և ճշմար-
տասէր գրիչներն անմահ յիշատակաւ կ'արձանա-
գրեն—մենք մեր ստորագրութեան շարունակութիւնն
գրենք:—Ահա կը հաղորդեմ 'ի Յօլակերտ (Տաշբու-
ռուն) գտնուած բեւեռածէ գրոց առաջին և վերջին
այսինքն 1 ըդ և 24 ըդ տողերի ձևն, որ ըստ ար-
ձանագրական կարգին պէտք է թուականն լինի
որպէս զի՝ այս արձանագիրն ևս Արմաւիրեան ար-
ձանագրոյ նման անյայտ չմնայ ուսումնականներեց
և ժամանակին ցանկացողք կարողանան գտնել
օրինակել և կարդալ. ուստի միայն 2 տողերն գրե-
լով, այս է դիտաւորութիւնս՝ որ իմացնեմ ցանկացո-
ղաց այս արձանագրութեան տեղին ևս, թէ՛ և ա-
մենայն տեղ դտածներս՝ ցայսօր մնացել են ըստ ամե-
նայնի անհասկանալի:

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԼԱԿԵՐՏ, ԵՐՈՒԱՆԴԱՀԱՏ, ԵՐՈՒԱՆԴԱ-
ԿԵՐՏ ԵՒ ԲԱԳԱՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱՅՆ ՀԱՅԱՍ-
ՏԱՆԻ.

1869 տարւոյս, հոկտեմբեր ամսում՝ պաշտօնա-
կան գործով Կողբ Գիւղաքաղաքն պատահելով
ցանկացայ և մեր քանի՜ երբեմն յիշատակաց ար-
ժանի քաղաքատեղիքն տեսնել, որ ցայսօր իւրեանց
անուանքն պահել են հազար ու մէկ փոփոխութիւն
և յեղափոխութիւն ժամանակաց և Տէրութեանց
ստանալով որք են Երուանդապետ, Յայկեր և
Բագրատ Բագրատներն։ Ուստի և գործս աւարտե-
լուց զկնի և Կողբայ Աղահանից դրութիւնն և փոր-
ուածքն և աղահանից աշխատութեանց հանդէս-
ներն տեսնելով և նրանցով բաւական զբոսնելով, և
Եղնակ Կողբացոյ փողբիկ մատրան տեսութեամբն
մխիթարուելով՝ պատրաստութեանք ու ճանապար-
հորդեցինք զեպ ՚ի Երուանդաշատ Բագրատ, որին
այժմ՝ Պարսկերէն՝ Հաճի-Քարա՝ կանտանեն, և
է զիւղ 75 տուն պարսից, ծառաստանօք զարդար-
ուած, և բերդ ու պարսպօք ամրացուցած. ուր
նստին այժմ Արքունի սահմանապահ զինուորը հան-
դերձ Աստիճանաւորան, և է Ախուրեան գետոյ ա-
րևելեան եկերքումն, որոյ այդեաց ներքևից Ախու-
րեան գետն, Արխուրայ Շիրակայ խառնի Երասխ
գետոյ հետ, և Երասխայ միւս կողմից հանդէպ Եր-
ուանդաշատին նշանաւոր բերդն Երուանդաշատայ,
այժմ՝ Ղալաթայ անուանեալ, որ մի ընդար-
ձակ քարակտոր բլրի վերայ է, որոյ շինուածոց
դրութիւնն և աշխատութիւնն ՚ի ժամանակին՝ կ'նկա-
րագրէ Մովսէս Խորենացին՝ մեր Ազգի քնն պատ-
մագիրը՝ յասելն. Երուանդ պարսպէ զբլուրն . . .
զմիջնաբերդն ամրացուցանէր բարձր, պարսպօք, և
զրունս պնձիս կանգնէր ՚ի միջոցի պարսպին և
կաննկին երկաթիս ՚ի ներքոստ ՚ի վեր մինչև
ցրուուն, և ՚ի նմա, որոգայթն իմն ծածուկս ընդ
մէջ աստիճանացն, որպէս զի՝ ըմբռնեցել, թէ որ
զադո ելանելով դուռ կամիցի զԱրքայն, * և այն,
որ և յամի Տեառն 77 փոխադրեց անդ թագաւո-
րական Աթոռն յԱրմաւիրայ, Երուանդաշատայ
շինուածքն և բերդն բոլորովն փլած, մաշված և

մեծ մասամբ փոշիացած կերեւին, թէ ժամանակի
հնութենէն և թէ շատ անգամ պատահած զանա-
զան տիրապետող իշխանութեանց աւերածութիւն-
ներից և փոփոխութիւններից, որոց շինուածոց
հետքն միայն կ'նշմարէին, և անունն կ'յիշուէր
միայն Հայոց մէջ. և Երասխ գետոյ վերայ շինած
կամրի դեռ կանգուն կիսով չափ որմունքն կ'բա-
ցայտեղին արդարեւ տեսողաց՝ Երուանդայ մեծա-
գործութեանց չափն։ Միայն բերդը որ մի բլրոյ տա-
րածված գաղաթան վերայ է շինված, այնպէս ժա-
մանակին հանգամանացն նայելով՝ բաւական ամրու-
թեան տեղ է բնակողացն համար։ Այս տեղ մէկ
նշանաւոր քար կամարձան չ'կարացնէր գտնել
որից կարողանայինք մակաբերել շինուածոց թիւն
ու ժամանակն. միայն այստեղ՝ այնտեղ թափած,
Արմաւիրայ բերդի նման կոփածոյ թանձր քարեր,
որոյ շինութեան ժամանակն թէ և արդէն ամե-
նայն կարգացող Հայերուն յայտնի է Խորենա-
ցոյ Պատմութեան ստորագրութեամբն (Բ. ԼԹ)։
Երուանդաշատից ոչինչ բաւականութիւն ստա-
նալով՝ տխուր և խոր մտածողութեամբ ընկերակ-
ցացս մանրամասնաբար կ'պատմէի Երուանդայ Թա-
գաւորութեան ժամանակի պանծալի անցքերը, ևս
և միարանութեան օգուտն և անմիարանութեան
վնասն յառաջ կ'բերէի, ինչպէս փորձն և նոյն իսկ
ժամանակաց պատմութիւնքն հանգամանօրէն կը-
նկարագրեն և կ'ապացուցանեն. իսկ ընդ հակառակն
անմիարանութեան ներգործութեամբն քանի՜ հա-
զարաւոր և բիւրաւոր աղէտներ, ցաւեր, և վնաս-
ներ են կրել Ազգային փառաց և արդար իրաւանց
պաշտպան մեծագործ մեր նախնիքն, որ նոյնպէս
մեր Ազգային և ընդհանուր Ազգաց պատմութիւնքն
ցաւօք սրտի կ'զրեն և կ'ողբան որպէս և Հայաս-
տանի նոր Երիմիայն՝ Մովսէս Խորենացին իւր պատ-
մութիւնն ողբալով կ'վերջացնէ, նկարագրելով մեր
Ազգի երեւելաց յայնժամեան դրութիւնն յասելն.
"Ողբամ զքեզ Հայոց աշխարհ . . . իշխանք ապա-
տամբք, գողակիցք գողոց, յախշտակողք, աշխար-
հաւէքք . . . Դատաւորք կաշառառուք, անընտ-
րողք իրաւանց, անհաստատք, հակառակողք . . .
Թագաւորք խիստք և չարաչարք, Ուստի և հաւատ
վաճառեալ ընդ անտի կենցաղոյս և բարձունքառ-
հասարակ յամենեցունց սիրոյ և ամբօնոյ", Այս-
պէս առարկութեամբ ճանապարհներս չափելով

* Խորեն. Բ. ԼԹ։

պարտութեան զիւղի երկրային բերքի տասանորդը՝ ոչ սակաւ նեղութեան պատճառ կը լինին ողորմելի և անտերունջ Հայազգեացն, որպէս և մեր այն տեղ եղած միջոցին 3 Բէյ կամ Էջեմօֆ իջեանել էին Տանուտեառն տան մէջ, և կ'պահանջէին ժողովրդից պղծեաց բերոց տասանորդը: Նոյնպէս և իմացանք որ ճշմարիտ Քրիստոնէի և կատարեալ Հայի նման իրենց հաւատն ու Ազգութիւնն պիտի պահպանելով Ռուսաստանի և Տաճկաստանի մի խոր անկիւնումն, արդարեւ արժանի են դուլութեան և կարեկցութեան:

(Հարգանքներ:)

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն

Մայր Աթոռոյ Տալարանի՝ օր առաւել առաւել ևս բարեկարգութեան և Ազգագուտ պայծառութեան ու կառավարութեան համար՝ Վ. հաւատարմ կաթողիկոսը Տալարանի մի հաստատեց կարեւոր կանոնադրութեամբ՝ միայնգամայն իւրաքանչիւր անդամը պարտաւորելով մէն մի պաշտօն ստանձնել նոյն ժողովոյ իրաւանց ենթարկեալ գործոց մէջ:

Եւ ժողովոյ Անգամբ և նոյնն յատուկ պաշտօնք են՝

Գեր. Գրիգոր Եպիսկոպոս Մուշեղեանց՝
Նախագահ

Արժ. Ներսէս Վարդապետ Խուտայէրեան՝
Առնադպիր և Վերահացու Տալարանի և Սուրհանդակական գործոց:

Արժ. Եսայի վարդ. Աստուածատուրեան՝
Դանձապետ և Ծախսարար:

Տիրացու Գեորգ աւագ Սարկ. Սուրենեանց՝
Օգնակ. Վերակ. Տպ. և Սուր. գործոց:

Տիր. Ս. Ո. Մանուկեի՝ Տնօրէն ամսագրոյ
(և այլոց):

Պարոն Զովհաննէս Հովուեանց՝ Տօմարակալ:

Չերքեզահայ պարոնայք Սարգիս Գասպարեան թամբեանց և Անտօն Մեքոնեանց՝ ինչպէս ուխտած էին՝ ամբ ըստ ամէ՛ իւրեանց ձիոց երամակէն իւրաքանչիւրը մէն մի ձի նուիրել յօգուտ Մայր Աթոռոյ, նոյնպէս այս տարի ջիւմեւանդութեամբ կատարելով իւրեանց բարի ուխտը, առաջինը 50 ռուբլի, երկրորդը 43 ռուբլի՝ երկու ձիոց փոխարէն զինքն լուծացան ընծայել Մայր Աթոռոյ մերում: Զոր յօրինակ և ՚ի յորդոր Ազգայնոց մերոց հրատարակելով, նաև մեր ՚ի սրտէ շնորհակալութիւնը պարտք կը համարինք յայանել նոյն «խառն» բարեպաշտ նուիրատուայ՝ հանգերձ դուլութեամբ:

Ուրախութեամբ կը լսեմք, թէ՛ Պարախատանաբնակ սիրելի Ազգայններէն Վ. տեմախոյ՝ Նաղար Խան ուսումնական և քաղաքագէտ անձը, Փարիզի Պարսկական Գեսպան ընտրուած է:

Ամսագրոյ ներկայ շրջանի Գ. Թուոյն 94 և 95 երեսներուն մէջ սպիտակ բարոյական բանաստեղծութիւնը՝ թէպէտ հանգուցեալ Սիմէօն Դ. Վարդապետ Մուշեղեանցի անուամբ հաղորդած էր մեզ նորին ազգականներէն մին, բայց Գեր. Թադէոս Եպիսկոպոս Չիւնական՝ մի Ազգարարութեան հետ ՚ի միասին՝ նոյն բանաստեղծութեան՝ իւր մօտ գտնուած բնագիրը խրկելով, որ հրատարակուածէն մի քանի բառերով միայն տարբերութիւն ունի, կը յայանէ Մուշեղեանցի մասոց ծնունդ չը լինիլը և կը յաւելու այսպէս. "Ըստ սրտի՝ Է. Բարդուս ամայ հէտէ հարաւայ քնափէր նորին գրանի առ Դու իբրեւ նշան հնո-

Բեան, Բողեալ 'ի Սեփոն Եպիսկոպոսէ Բղզ-
նոնեանց Բարեբարէ Իմէ առ Չեորդ Եպի-
սկոպոս Բղնոնեանց որ էր Զորքն ապաստար-
յորդ և Տէր ընկալաւ զիսկալան օրհնակն:
Հանգանաւ Գրչն-Բեան Երեսնաց Բանից
և ոմն ցոցանէն լինել Երեսնաց-Բեան ան-
ցեալ դարս Երեսնաց Բանասիրաց Հընդ-
կասարանի և 'ի Երես Երեսնաց Բեթեալ 'ի
Սայր Արեւոյն:

Իւթագրոն-Բեան Արարատ Ամագրոյ

Աղէքսանդրապոլս հասարակութիւնը, որ քանի
տարուց ի վեր անխնամ եւ յոմայեալ թողուցած էր
իւր Աղղային-Հոգեւոր-Գարոցը անշարժ մնալով, տե-
սանելով նորա օրըստօրէ խանդարումը եւ մեծամեծ
վնասները, չկարողացաւ այլ եւս անտարբեր մնալ.
հասկացաւ ուսումնարանի պիտանաւորութիւնը, ճա-
նաչեց նորա յարդը եւ ապագայի ամենահարկաւորու-
թիւնը դալոց սերնդոց բարօրութեան աղաղակ, որից
պէտք է դուրս ցոյան ճառագայթաբաժակ աստղեր.
դառաւ, մարբուած, խոհեմ եւ ազգապիտան ան-
դամներ իւր վիճակը թեթեւացնելու եւ բարեօրելու,
հասարակական իրաւունքները պահպանելու եւ թոյլ
չտալու ճրան ոտնակոխ առնելու մի բանի ուրուա
կան եւ փառամոլ անձեր:

Աճտերունս ընտրութեամբ եւ զեհափառ Կաթողի-
կոսի հաստատութեալի կարգից Հոգաբարձուներ . . .
տարակոյս չկայ որ այսուհետեւ Ուսումնարանը ու-
նենայու է մի հաստատուն յառաջընթացութեան կեդ-
րոն ուսման ընդարձակ տապարէզում. Հոգեւոր-Գրչա-
րոցի այս նոր փոփոխութիւնը մի երկնային պարզեւ
եւ նշանաւոր դարադրոյս համարելու է մեր քաղաքին,
միայն եթէ անուամբ եւ եթ չլինի, այլ անաշտապէս
գործադրուի: Ուրեմն թող ուրախանան տեղւոյս Հայ-
ստղի մանկտիրը, որ բազմի առաջին անգամ փոքր
ինչ հաշտ աչքով հայեին է իւրեանց վերայ, այսրան
տարիքներից զլինի պարզեւել այսպէս խոհեմ, ազգա-
պէր եւ խնամածու Հայրեր, որոնք իւրեանց անձերը
եւս չեն խնայում մանուկների կրթութեան համար:
Աշխատեցէր որեւմ ազնիւ եղբայրներ, աշխատեցէր,
զոցա յոյսը, որը ղէպ ի Զեղ, եւ աշխատութիւնները
ի ղե եւ չհանելու, եւ հասարակութեան առաջեւ

պարզերես կացուցանելու, ոսկիատառերով անջնջելի
դպրա պանծալի անունները գրողմելու Զեր սրտերում
երախտադիտական զգացմանը անմոռանալի յիշա-
տակ աշխատեցէր իմ հոգեհարազատներ. աշխատեցէր:
Իսկ Դոնք. մեծարու եւ յարգելի Հոգաբարձուք, Զեղ
եւս աւելի պարտաւորութիւն կայ աշխատելու. Նախ
հասարակական յոյսը ընդունայն չլինելու, երկրորդ,
իւրաքանչիւր ուսումնարանական, նիւթական եւ բն-
ոյական վիճակը անցեալի պէս անխնամ եւ անբա-
րեկարգ չթողնելու, անուշադիր լինելու իւրաքանչիւր
ճշին եւ անհիմն խօսքերի, որոնք խոջնդոտ եւ արդեթ
լինելու են մատաղիկ մանկանց նորաքայլ եւ տկար
յառաջընթացութեան բայցափոխին:

Եթէ հասարակութիւնը չընահատէ Զեր արժանագով
աշխատանքը (չենք կարծում), Երկիրը կվարձատրէ
Զեղ. Զեր աշխատանաց փոխարենը, չին մոռանալու
Զեր երախտից մատաղ մանուկները, որոնք Զեր
շնորհիւ կատարեալ մարդ պիտոյ է դառնան, իւրեանց
չարն եւ բարին ճանաչող, եւ իւրեանց ապագայի իրա-
ւունքներին աննկուն վահան, որոնք առ այժմ ազգա-
տեանցների անյաղ սրկորներից ղէպ ի մարտդականու-
թիւնն են առաջնորդվում. իսկ եթէ ընդհակառակն գոր-
ծէք, ինչպէս տեսած է միշտ Աղէքսանդրապոլ, միայն
լոկ անուամբ հոգաբարձութիւն եւ ուսումնարան, այն
ժամանակն այնքան անմեղների արիւնները ձեղանից
կպահանջուի. եւ նորանց բարոյական մահուան առի-
թը կլինիք, եւ կպակուիր այս մարդարեական Տիտ-
ղոսով, Թէ «Հովիւք արածեն զանձինս, եւ ոչ զսխա-
լըս», «Որ ունի ականջս լսելոյ լուիցէ» Աղին պա-
րոններ, Զեր դործոյ յառաջադիմութիւնն ինձ անտա-

*) Տարակոյս չկայ, Հոգաբարձութիւնը կարգա-
դրութեան ժամանակ աչքի առջեւ կունենայ ու-
սուցչաց ոմանց տկարութիւնից պատճառած դա-
սախտութեան անկարութիւնը և բռնակալ ըն-
թացքը, որը աշակերտին զրկում է դիտակցութիւ-
նից, և ոմանց անօգուտ և անհիմն դատարարակու-
թիւնը, և անմարդապէս արարուածքը մարգա-
տիւթութիւն չի համարուիլ պրպիսեաց այդ վեհ
պաշտօն յանձնելը. այս ևս առաջադիմութեմ Հո-
գաբարձութեանը, եթէ ստիպուած է մի քանի մար-
դահաճոյական կամ որ և իցէ աներկելով զօրութիւ-
նից իբրեւ ուսուցիչ պահելու այնպիսեաց աւելի
լաւ կլինի նոցա տարեկան թոշակ նշանակելով
ազատէին խեղճ Հայ մանկտեաց պրպիսի թիւնալի
դասաւորութիւնից:

րակոյս առնողն է լինում՝ զլիսաւոր այն ազդեցութիւնը ջերմակտից բռնածներին, որոնք արդէն իսկ երեւումէ իւրեանց ծեռնամկի վրէնը նոյն անբարեկարգութեան մէջ թողնուլ ուսումնարանը. յուսով ենք որ Հոգաբարձութիւնը այնպիսեաց իբրեւ պիտանի պատրուակաւ տուած խորհուրդները առանց քննութեան ընդունելու չէ, այլ իւրաքանչիւրին իւր պաշտօնի գործունէութեան համաձայն կ'պատուէ եւ կ'սպախէ. որով կ'ստարած կլինի իւր պարտականութիւնը:

Արարայեայ Մարտիէանց

Մեր անցեալ գեկտեմ. ամսադրոյ միջոցաւ Արեւանայ թաւար. Բնկերութեան ուղղուած ազդարարութեան համաձայն՝ նոյն Բնկերութիւնը փութացած է՝ ուր որ արժանն է, ներկայացնել իւր հաշիւը, խնդրելով միանգամայն հրատարակել զայն Արարայեայ միջոցաւ: Օր. Արեւանայ Վեր. Փոխ. Թեմակալին պրութեամբ հանդերձ կը հրատարակեմք ահաւասիկ:

Խմբագրութեան Արարայեայ ամսագրոյ

Համաձայն բողոքական յօդուածոյ Արարատ Ամսագրոյ՝ թիւ Ը. Դեկտեմ. 1869 ամի, յերես 136, պահանջելով յառաջին կարգի Թատրոնական ընկերութենէ զհաշիւ յընթացս անցեալ 1869 ամի Թատրոնական մոից եւ ծախուց, ստացայ ի 20 յունվարի այս ամոյ. յորմէ երեւի, զի յանձնեալ Օրիորդաց Դպրոցին 34 ռուբլի զրամովն՝ մուտք եւ ծախք 8-ն անգամ յընթացս տարւոյն ներկայացուցմանց՝ են հաւաւար 810 ռուբլի. զորոց զհամառօտ ցուցակն, նա եւ զցուցակն պատրաստեալ պարագայիցն՝ ընդ այսմ առաքելով Խմբագրութեանը՝ խնդրեմ ի տեղեկութիւն աւմեայն ցանկացողաց տպագրութեամբ հրատարակել միջոցաւ Արարայեայ պատուական ամսագրոյն: Կարեւոր համարիմ. յարակցել թէ՛ վասն այսուհետեւ տեղի չ'տալոյ ումէք բամբասել զկառավարին եւ զընկերս Թատրոնական Կառավարութեանն, եւ առանց իմանալոյ զտարդ տեղեկութիւնս հաշիւոց

չ'բողոքել զնոցանէ, եւ մանաւանդ վասն պարզապէս ցուցանելոյ զօգուտն երկսեռ Դպրոցաց Հայոց Երեւանայ, որ ի Թատրոնական Կառավարութենէ, հրաւիրեցի զայն ընկերութիւն պայմանաւ վարկոյ պսուհեաւ ընդ մեզ, որ զհետեւութեան ունիմք պաշտօն Թեմական Դպրոցին: Ուստի եւ նոքա մատուցին զեօթն յօդուածովք պայմանս՝ Յայտարարութեամբ իւրեանց՝ առ ի հրատարակութեամբ յայտնելոյ ամենեցուն թէ՛ յայսմ հետէ թատրոնական Կառավարութիւնն՝ ըստ այնմ ունի յառաջ տանել զիւրն գործողութիւն ի թատրոնական ներկայացուցմունս. զորպիսի յայտարարութիւն ընդ այսմ առաքելով ի Խմբագրութեան Արարայեայ ամսագրոյ՝ խնդրեմ տպագրութեամբ հրատարակել ի լուր ամենեցուն, որպէս զի՝ ցանկացողք օգտի Դպրոցաց՝ ծանիցեն թէ՛ առ իւրաքանչիւր նուազն ողբերգութեան Դպրոցքն ունին ստանալ բացառապէս եղանակաւ միայն 30 ռուբլի զրամ, եւ թէ՛ ցանկացողք ներկայացուցանելոյ զորպիսի եւ իցէ զեր թատրոնական՝ ունին ըստ Դպր. յօդուածոյ այնր պայմանադրութեանն վարկ, որով ունի ամենայն գործ թատրոնական խաղաղութեամբ եւ յաջողութեամբ վերջանալ:

Փոխանորդ Թեմակալին Երեւանայ.

ՄԵՍՐՈՎԻ ԱՐԴԻԱՊԵՏ ՍԻՐԱՏԵԱՆՑ

Ի 25 Յունվարի, 1870 ամի.

Յ Ե Է Ե Ե:

Կորին Գերապետութեան

Տ. Փոխանորդի Թեմակալի Երեւանայ Մեսրովք Աւարդապետի Սմբատեանց

Եւ առաջին կարգի (Թատրոնական) Բնկերութենէ Արեւանայ

Յայտարարութիւն

Յընթացս անցեալ 1869 ամի առաջին կարգի Թատրոնական Բնկերութիւնս ութն անգամ ներկայացումն տալով յօդուտ երկսեռ Դպրոցաց Հայոց քաղաքիս, ընդ ձեռն Պ. Մկրտչի Հոգաբարձուի Թատրոնին կազմեց ընդ ամենն ՝ Եւ հարիւր Կոմիտէի գումար զրամ, որով հետ զհետէ պատրաստուեցան թատրոնական բոլոր հարկաւոր պարարա-

ները, և իւրաքանչիւր անգամին սրտաւհաճ կարեւոր ծախքերը, առանց որոց անկարելի էր 'ի հարկէ դործ տեսնել, և որպիսի պարագայքը այժմ մնումն սեպհականութիւն Դպրոցաց, բաց 'ի զգետների մի մասից, որ կ'պատկանին Պ. Ս. Ա. Արամեղիքեանցին՝ ներկայ կառավարին թատրոնի:

Այժմ ընկերութիւնս սորա հետ միասին ներկայացնելով Ձեր գերապատուութեանը յիշեալ Հոգաբարձութիւնից ստացած բոլոր մտից և ծախսուց ցուցակը, այսուհետև ոմանց անուղղակի յարձակունքներին տեղիք չ'տալու և նոցա անվերահաս և անսոհճամ կերպով լոկ կարծիքական գատմունքները իսպառ կարճացնելու համար, ներկայ 1870 թուականից սկսած կ'պարտաւորի իւր թատրոնական խաղարկութիւնքը շարունակել հետեւեալ պայմաններով:

Նախ՝) Ամէն մէկ խաղին՝ ընդ ձեռն Գերապատուութեանդ յօդուտ երկսեռ Դպրոցաց՝ չ'հասուցանել 30 ռուբ. դրամ:

Երկրորդ՝) Թատրոնի բեմի ամբողջ իւր պարագաներով որ գտնուում է Թեմական Դպրոցի դահլիճում, կ'մնայ Ձեր Գերապատուութեան իրաւանց ներքոյ:

Երրորդ՝) Ընկերութիւնը պիտի ունենայ իւր կողմից ընտրած միշտ մի գլխաւոր կառավարիչ, որոյ պահպանութեան և գործադրութեան տակ կ'լինին բոլոր թատրոնական պարագայքը, օրինաւոր ցուցակաւ. և որից միանգամայն կախումն կ'ունենայ ընկերութիւնը ամենայն հաւատարմութեամբ և հնազանդութեամբ թատրոնական յարաբերութեանց մէջ համաձայն ընկերութեանս մեջ ունեցած առանձին կանոնաց:

Չորրորդ՝) Եթէ կ'լինին ուրիշ ցանկացողներ ներկայացնելու նոյն բեմի վերայ ո՞ր և իցէ դեր, պիտի կանխիկ վճարեն յօգուտ երկսեռ Դպրոցաց 30 ռուբլին, բաց ի ամբողջապէս իրենց յանձնուած պարագայից հասուցած վնասուց գինն:

Հինգերորդ՝) Ո՛չ որ իրաւունք չ'պիտի ունենայ թատրոնական պարագայքը վաճառելու, որոնք այժմ են պտուղք քրտանց ընկերութեանս և պիտի մնան իբրև հաստատուն աղբիւր վերջիշեալ երկսեռ Դպրոցներին. իսկ եթէ՝ յընթացս մի տարուայ այն պարագայքը մնան անգործադրելի և ոչնչանալու լինին, այն ժամանակն յիշեալ Դպրոցաց գլխաւոր Կառավարիչքն խորհրդով և տնօ-

րէնութեամբ՝ ինչպէս որ արժան կ'տեսնեն և օգտուէտ, այնպէս կարգադրեն:

Վեցերորդ՝) Յատուկ ընկերութիւնը կ'բաղկանայ ընդ ամէնն վեց անձինքներէ, այն է՝ հինգ դերասաններէ և մի կառավարիչ, որոնք ազատ են իւրեանց պաշտօնին մէջ, ո՞վ երբ կ'ամենայ կարող է որոշուիլ. բայց յետոյ ո՛չ ձայն ունենալ և ոչ մասնակից օգտին կամ պատասխանատու վնասուն լինիլ: Մասնաւոր դերեր կ'տրուին ուրիշներին, նաեւ յելով նոցա յարմարութեանը:

Եւ եօթներորդ՝) Ընկերութիւնս իւր այս առաջարկած յօդուածները վաւերական առնելու համար, կ'ինկրէ Ձեր Գերապատուութեանն բարեհաճել Արարող ամազորի թերթերի մէջ տպել տալու 'ի գիտութիւն ընթերցողաց:

Սողոմոն Բաբելոնեանց

Սեփեռ Փիլիպպեանց

Ներսէս Սեփեռեանց

Նահապետ Անտոնեանց

Վասիլ Լալայանց

Աղէսանյոյ Բալանեանց

Ի 20 Յունվարի 1870 ամի

Երեւան

ՅՈՒՑԱԿ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԱՅ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԻՆՈՒԹԵԱՆՅ ՍՐԲՈՅ ԱԹՈՌՈՅՍ:

(Շարունակութիւն*)

Ի ՎԵՐԻՆ ԱԳՈՒԼԻՍ

Խ. Կ.

Մկրտիչ Գրիգորեան Տէր Մկրտչեանց	100	—
Սարգայ և որդի նորա Աղէքսանդր		
Տէր Մկրտչեանց	50	—
Սարգիս Բէկարեանց	50	—
Մահտեսի Յօհաննէս Տէրջանեանց . .	50	—
Զաքարիա Ներսիսեանց	10	—
Խաչատուր Մարգարեան Փանեանց . .	10	—
Աղէքսանդր Դուրդարեանց	10	—
Մահտեսի Թեման Հաննաղարեանց .	15	—
Գէորգ Ապանեանց	10	—
Կարապետ Աղամիրզեանց	20	—

*) Տէս Թիւ Ը. 1869 ամի.

Գործը	Թիվ
Մինաս Հաճնաղարեանց	10 —
Սարգիս Աարիբեանց	5 —
Յարութիւն Խանդուկեանց	5 —
Գեորգ Դաւթեանց	4 —
Հայրապետ Համբարձումեանց	2 —
Աւետիս Փանոսեան Խանդուկեանց	4 —
Դասուպար Բալիկեանց	2 —
Ստեփան Դողդարեանց	5 —
Բաղդասար Աղանեանց	5 —
Առաքել Քալանթարեանց	3 —
Մարքար Մարքարեանց	2 —
Մկրտիչ Գասպարեանց	2 —
Մարգարէ Խօջամիրեանց	7 —
Մելքոն Աթաբեկեանց	10 —
Եղբարք Արասխանեանք	50 —
Բաղդասար Քաջանայ	10 —
Կարապետ Կոստանդեանց	3 —
Փանի Փանիեանց	5 —
Ստեփան Զոհրաբեանց	3 —
Սարգիս Փանեանց	10 —
Եղբարք Խ. Խաչաթեանք	10 —
Մկրտիչ Յօճանիսեանց	3 —
Մկրտիչ Բաղդասարեանց	1 —
Յովհաննէս Կոստանդինեանց	3 —
Կարապետ Բարսուղարեանց	3 —
Գասուպար Մնացականեանց	2 —
Առաքել Խոջամիրեանց	2 —
Մինաս Փանեանց	2 —
Դրիդոր Արիեանց	2 —
Յովհաննէս Թաթոսեանց	1 —
Բաղդասար Մնացականեանց	4 —
Մաճտեսի Աւետիս Համբարձումեանց	2 —
Կարապետ Աղայեանց	1 —
Յակոբ Փանեանց	2 —
Մկրտիչ Մաճտեսի Ստեփանեանց	1 —
Յովհաննէս Յակոբեանց	1 —
Սարգիս Թովչեանց	1 —
Բաղդասար Տէր Միքայէլեանց	5 —
Թոմաս Գաբրիէլեան Աղանեանց	75 —
Գաբրիէլ Քաջանայ Մինասեանց	3 —
Սիմէոն Քաջանայ Արզարեանց	3 —
Տէր Զաքարիա Կարապետեան	1 —
Մինաս Բարսուղարեանց	2 —
Նիսի և Յովսէփ Մարգարեան	2 —
Էյվաղ Բարսեղեանց	1 —
Մինաս Մուրատեանց	1 —

Գործը	Թիվ
Բաղդասար Ստիրաղեանց	2 —
Գասուպար Լէւիբեկեանց	1 —
Մկրտիչ Թաթոսեանց	1 —
Աւետիս Մնացականեանց	2 —
Սարգիս Խոջամիրեանց	5 —
Մամայի Սիմոնեանց	3 —
Մկրտիչ Մելիք Յովհաննեանց	1 —
Կարապետ Եարվիլեանց	1 —
Առաքել Բեկարեանց	1 —
Զաքարիա Հաննաղարեանց	1 —
Մկրտիչ Յովնաթանեանց	1 —

(Շարունակելի):

Գահիրէէն առ մեզ Հասած աղգային լուրերը ուրախի են յոյժ: Գերազատիւ տէր Մեսրոպ արքեպիսկոպոսը Բարձր. Խտիվին ներկայանալու պատիւը ունենալով՝ բաղում յարգանք և համակրական սիրով ընդունուել է: Բարձր. Փոխարքայն, որուն առջև Նորին Սրբազնութիւնը շնորհ գտած է ի վաղուց անտի, մարդասիրական յորդորներ և Հայրական խրատներ տուել է անոր, որոց իմաստը այս է. Ամեն մարդ զիտէ որ Հայոց գործունեայ և հաւատարիմ աղգին վերայ մասնաւոր սէր եւ համակրութիւն ունիմ. ուստի կը փափաքիմ որ ձեր հոգեւոր առաջնորդութեան օրովը Եզիպտոսի Հայ ժողովուրդը իւր աղգային անդորրութիւնը եւ խաղաղութիւնը կատարեալէս վայելէ. և այս օգտակար արդիւնքն ալ ուրիշ կեպիւ. չէք կրնար ձեռք բերել, բայց միայն աշխատելով արդարութեամբ և խաղաղասիրութեամբ լմնցնելու անոնց աղգային գործքերը: Ամենէն յառաջ ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ Եզիպտոսի մէջ գտնուած Հայոց աղգային վարժարանաց բարեկարգութեանը և յառաջադիմութեանը վրայ. պէտք է որ զանոնք օրըստօրէ ևս առաւել զարգացնելու մեծ հոգ տանիք, քանզի այս է իմ գլխաւոր փափագս: Եւ երբոր իմ փափաքիս կատարեալէս ի գործ դրուիլ տեսնեմ, յայնժամ ես ևս հարկ եղած օգնութիւնը և շնորհը պիտի չխնայեմ ձեր աղգային վարժարանաց:

Փոխարքայական այս պատուաւոր ընդունելութեանէն ետեւ, Եզիպտոսի իշխանութեան քանի մը գլխաւոր պաշտօնատարք շնորհաւորութեան գա-

ցեր են Գեր. Մեսրոպ սրբապետին, որուն առաջնորդական բարձր պաշտօնը հաստատուած ըլլալու մասին՝ Գաշխիկի աղբային վարչութեան կողմանէ աղղարարական նամակներ յուղարկուել են տեղական ամեն ատեաններուն, որոնք անմիջապէս ընդունելու և արձանագրելու են Եփեսոսի նոր առաջնորդին անունը: Կրտսի թէ Գաշխիկի մէջ աղբային ընդ հանուր ժողով մը պիտի գումարուի այս օրերու, որուն նպատակը պիտի ըլլայ նոյն մայրաքաղաքին Հայոց վարժարանը՝ բարեկարգել և զայն աւելի բարգաւաճ վիճակի մը մէջ դնելու միջոցներու վերայօք խորհիլ:

Արշալոյս դեկտ. 20

Կը լսենք թէ Հապէշի թանու պատերազմի պատճառով Հայոց աղբին առ Անգղիական մեծ աղբն մատուցած ծառայութիւնը փոխարինելու համար՝ Անգլիոյ դեսպանատունը մեր պատրիարքարանին հետ անուղղակի բանակցութեան մտած է:

Յոնիքի թիւ 99

Մանգուլի մէջ գոհութեամբ կը կարդանք, թէ Եփեսոսէն Ա. Սեմ. Գէորգ պէյ Ռափայէլեան նամակաւ մը Փանոսեան էֆէնտիի իմացուցեր է թէ՝ Ազգական վարժարանի մը կառուցմանը համար եթէ յարմար ալ մը գտնուել ըլլայ, ինքն յօժարամիտ է փոխարէնը հատուցանելու:

Այս դարու անմահութիւնը աղքատին ողորմած ըլլալու համար աղքատութեան բարձմանը նպաստելուն մէջ է:

Գէորգ պէյ Ռափայէլեան կրնայ ներկայ դարու անմահ անձանց կարգն անցնիլ իր գործովը, և օրինակ ըլլալ այն կեղծ փառասիրաց ու ըսել թէ՝ փառաւորութիւնը լրագրապետներէն ածական մուրալուն մէջ չէ, այլ փառաւոր գործ ընելուն մէջ:

Նոյն:

ՆՈՅԻ ԹՈՌԱՆ ԹՈՌՆԵՐ ԶՈՒՅՑՅԵՐԻ ՈՅ ՈՒՍՈՒՑԸԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՄԸ ՄԷ ՄԷՁ:

Մասիսի դեկտեմբ. 27 շաբաթավերջին մէջ Զուլիջցերիոյ Յուրիկ քաղաքէն դեկտ. 8 թուական

նով գրուած նամակի մը մէջ կը կարդանք, որ լոյրը Զուլիջցերիոյ ուսուցիչները տարին անգամ մը զանազան քաղաքներու մէջ ժողով ընելով իրենց ուսուցչական պաշտօնին, այն է դաստիարակութեան վրայ կը խորհին եւ կը խօսին եղեր:

Նամակագիրը այս տարի տեղի ունեցած այս տեսակ ժողովներուն մէջ քանիին նկարագրութիւնը կ'ընէ:

Դաստիարակութեան մասին յիշեալ նամակին կարեւոր կողմերուն քաղաքացիական և անոնց վրայ մեր խորհրդածութիւնը, ուրիշ անգամի թողով, այս անգամ յիշեալ նամակին հետեւեալ մասը միայն կը քաղուի:

"Օգոստոսին մի այլ մանկավարժական ժողովի ներկայ էի, որ Ա. ինտրոտուր քաղաքի մէջ տեղի ունէր: Այս տեղ միայն Յիւրիկ Անտօնի կ'աստիարակներն և ուսուցիչներն էին ժողոված, մօտ 600 հոգի: Այս ժողովին ներկայ էին երկու երիտասարդ Հայեր, որոնք Զուլիջցերիոյ մէջ կուսանին: Ժողովի ծանր բովանդակութիւնը մի կողմէ թողնելով, միայն հասարակաց հացկերութենէ մի անցք կը ցանկամ յիշել ի հրապուր և ի քաղաքութիւն Հայրենակցացս:

"Հացկերութեան ժամանակ զանազան համառօտ ճառեր կը խօսային և կենացներ կը պարսկէին: Մէկը բաւական երկար սխաւ նոյի վրայ խօսալ զուարճաբանութեամբ և քանի մի անգամ Հայաստան յիշեց, ուր նոյ այն պատուական հիւծը (պինին) հնարել է, որ ուսուցիչների միսի թարու թիւնն է կել: Այս զուարճալի խօսքերէն յետոյ յարմար էր որ Հայն ևս իր ձայնը բաղմութեան մէջ լսելի անի: Այսպէս ալ եղաւ: Նախադասէն հրաման տուելով յանուն նոյի, որի թոռան թոռները իրենց մէջ կը դաստիարակուին ու կը զարգանան, շնորհակալութիւն արաւ Զուլիջցերիայի դաստիարակներէն, և մի երկու խօսքով յիշելով նոցա մարդասիրական վարմունքը օտարականների հետ՝ պարպեց իր բաժակը հանդիսականների կենացը:

"Մեծ տպաւորութիւն արաւ այս ամենի վրայ մանաւանդ որ չը դիտէին ընդհանրապէս որ Հայեր ևս կարող էին լինել իրենց մէջ և ամենքը կը ցանկային Հայերին տեսնել և իրենց բաժակով նոցա բաժակին զարկել: Ալտորֆի զարդոյի դիւրեկտորը այնչափ ողբորուեցաւ, որ տեղէն բարձրանալով կ'ա-

սէր հասարակութեան. "Պարոնայք, դարտկենք մեր բաժակները մեր երիտասարդ Հայ եղբայրների կենացը, որոնք դիւրութեամբ կ'իմայախօսն (փոխաբերութեամբ) կը լինին և կաշխատին մեր մէջ զարգանալ մարդկութեան հին լուսաւորութեան արեւալիններէն մինը (Հայաստան) վերանորոգելու նպատակաւ: Ցանկանք որ նոցա թիւը մեր շրջանին մէջ շատնայ: Ապա "կեցցեն" աղաղակելով, Հայերի կենացը կը պարպէին:

"Երանի՜ թէ Ալլատօրֆի դարոցի դիրեկտօրի ցանկութեան ձայնը արձագանք գտնէր մեր երիտասարդների մէջ, և փոխանակ Փարիզ յաճախելու, Գերմանական թէ համալսարանական կրթութիւնը և թէ տարրական դարգացումը նախագասէին....."

Մանգուսէն աստ ուշադրութեան արժանի մի տեսութիւն կը յաւելու, որ է հետեւեալը:

Զուիցցերի, թէ և փոքրիկ, բայց Եւրոպայի ամենէն ծաղկալ երկիրներէն մէկն է, Գաղղիոյ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ և Գերմանիոյ մէջտեղը, անոնց սահմանադրութիւններուն վրայ:

Զուիցցերցի վարժապետներուն յիշած դիւտը, զոր բրած է 'նոյ' Արարտայ ծմակը դանուած Աւիտի գիւղը, հանրածանօթ դէպք մ'է, որ տեղի ունեցած է ասկից իւր 50 դար յառաջ:

Վայ Աղբ մ'ալ, Հայրենիք մ'ալ երկրիս վրայ, որ այսչափ հին դէպքի մը, յիշատակի մը հետ կապուած ըլլայ իր Աղբին և իր Հայրենիքին անունը: Ո՛հ:

Ուրեմն քանի զինն կայ, նաև Հայաստանը կայ. քանի 'նոյ' յիշուի, պիտի յիշուի նաև Հայաստանը:

Ասիկայ աղբու դաս մ'է, Հայոց և Հայաստանի ընթացիկներուն, որ կը ջնան Հայոց ազգը՝ ազգաց ցանկէն և Հայաստանը աշխարհացոյցէն ջնջել:

Գինի խմող Հայ եղբարք, քանի ձեր զինի գաւաթները քամէք, Զուիցցերցի վարժապետներուն պէս, դուք ալ յիշելու վրայ էք արդեօք Հայն ու Հայաստանը:

Մանգուսէն թիւ 4128.

Օրագիրն ևս Մանգուսէն սոյն այս խորհրդաւոր տեսութիւնը հրատարակելէն յետոյ՝ հետեւեալը կը յաւելու:

Ուստի մենք ալ կըսենք թէ՝ 'նոյ' իր թոռներովը այսօր թմրած և անկերպարան վիճակ մ'ունի. երանի անոր որ՝ այս թմրութեան բուն պատճառը դիտնալով և վաղանձուկ վիճակը գուշակելով, անոր արթնութեանը ատեն օրհնութիւնը ստանալու նպատակաւ հսկէր վրան, քան թէ անոր մերկութեանը վրայ խնդար:

Օրագիր թիւ 403

Հոգեկոյտ Հաշնազարեան Արժանայիշատակ Պարպետ վարդապետին հիմնած Երկրորդ անուն լրագիրը բանասիրական հանդէսի փոխուելով՝ տարւոյս սկիզբէն շարունակել սկսաւ 'Նուպար - Հաշնազարեան Սանուց ձևօք, և ամեն շաբաթ օրերն անխափան պիտի հրատարակուի:

Արդէն հրատարակուած առաջին տետրակն (16 երես քառածալ) իր պարունակած իմաստայից յօդուածներովն ու օգտակար թարգմանութիւններովը գոհութեան արժանի է, և եթէ՝ ինչպէս կը 'յուսացուի' գրասէր հաւարակութեան կողմանէ քաջալերութիւն գտնէ, թերթն աւելի պիտի մեծնայ, պատկերազարդ պիտի ըլլայ և գինն ալ աւելի արժան:

Տարեկան գինն է մէկ Օսմանեան ոսկի՝ կանխիկ վեցամսնայ 3 մէճիտի յէ. իսկ մէկ տետրը 3 ղէ:

Մանրամիրժ Մասիսի թիւ 4. 1870

Ժամանակէ մ'ի վեր Հռովմէական ազգայնոց մէջ տիւրած անհամաձայնութիւնը վերջին օրերս ծանր կերպարանք մ'առած և մինչև խռովութեան ու յուզմանց փոխուած է: Վիւրակէ օրը, Ս. Յօհան Ոսկերեան եկեղեցին, Չայնաւոր Պատարագի ատեն, տակնուվրայ եղաւ. շատերը առեր քայլեր են և կանանց մէջ մարողներ եղեր են, որովհետև "չեմք ու դեր, չյիշուի" անանկալ ձայներով լցուեր է եկեղեցին, երբ Հռովմէ Հասունեանէն ղեկուած մէկ կոնգակը կարգացուեր է, որով՝ ինչպէս նախորդ թուով հրատարակեցինք՝ ժողովարդեան կծանուցուի եղեր գեր. Բարսեղ արքեպիսկոպոսին տեղապահութենէ հանուած և Առաքելեանին անոր յաջորդ ընտրուած ու ղեկուած ըլլալը:

Այս դէպքէն դիւրաւ կրնա՞ք մակարեւել թէ՛ Հռոմէական ժողովրդէան երկայնմտութեան չափն լրացեր է, և թէ՛ ուրիշ ամեն միջոցներէ յուսահատեալ՝ աղօթարանին մէջ իւր ձայնը լսելի ընկուելեր է։ Ո՞վ է այս անհաճոյ դէպքին պատճառն ու պատասխանատուն։ — Հասունեան՝ որ ժողովրդեան իրաւունքն կամէն ու փափաքները բոլորովին առ ոտն կոխելով, միասկստաբար կիշխէ անոր վերայ, և կարծես ամեն օր նորանոր փորձեր կ'ընէ ժողովրդեան շունչ առնել չտալու և իւր իշխանութիւնը օր յօրէ ընդարձակելու, կամ՝ լաւ ևս է լսել՝ իրրեւ աստուածանալու համար։ Այո՛, այս դէպքին պատասխանատու Հասունեան է։ Հռոմէական ազգայնոց մեծ ազոյն մասը՝ երբ դո՛՛հ էր Բարսեղ արքեպիսկոպոսէն, չէ թէ իւր տեղապահն ըլլալուն՝ այլ ընտիր յատկութեանց տէր և ժողովրդապետ ու լուսամտ եկեղեցական մը տնտեսչուն պատճառաւ, զանի յանկարծ պաշտօնէ կ'ձգէ և շուտով դէպ ի Հռոմ ճամբայ ելնելու կ'հրահարէ, և այսպէս ժողովրդեան գոհունակութեան ու համակրութեան դէմ աքացելով՝ զրդութեան պատճառ կ'ըլլայ։ Գեր. Առաքելեան կրնայ յաջորդ մնալ Բարսեղ գերապատճառին, մինչդեռ ժողովուրդն իրեն դէմ ելած է, և չէ՞ր «դէր» Լևելո՞ւ կայօտայ։

Հասունեան չգիտէ՞ արդեօք թէ բռնակալութեան ժամանակն անցած է հիմա։ Հաւարակաց ձայնը հիմա սկսած է ամեն տեղ զօրաւոր ըլլալու։ Ժողովուրդը կ'համբերէ, բայց կուգայ ժամանակ, որ այսպէս կը սլօժկայ և տաքնապ կուտայ իրեն վերայ բռնացողին։ Բարեբաղդաբար հիմա Հռոմէական ազգայնոց ալ մեծ մասն արթնցած է։ Անոնց դուրս կենալ ուղղը պարտաւոր է անոնց ձայնին լսել, անոնց իրաւանց պաշտպան ըլլալ և անոնց սերն ու համակրութիւնը ստանալ։ Ժողովուրդը Բարսեղ արքեպիսկոպոսէն գո՛հ էր. ուրեմն ունէր նա յանկուցիչ և օգտակար յատկութիւններ։ Հ. Բարսեղ ինչո՞ւ կ'ձգուի պաշտօնէն և Հռոմ կը կանչուի. — կամ այս յատկութեանց համար, զորս Հասունեան չունի, կամ՝ ունենալ չուզեր։ Հ. Բարսեղ այսպէս կ'պատժուի՝ թերեւս այցելութեան ու շնորհաւորութեան գալու համար մեր սրբազան Հայրիկին, և նորին բարձր սրբազնութեան փոխադարձ այցելութեան ատենը պատիւ ու

մեծարանք ընծայելուն պատճառաւ։ Հասունեան կուզէր որ Հ. Բարսեղ ալ այնպէս վարուի Հայոց հետ, ինչպէս ինքը վարուած է ցարդ և պիտի վարուի մինչև որ հողին մարմինէն քակուի։

Հռոմէան ազգայինը, մի՛ մոռնաք Հ. Բարսեղը. որովհետեւ նա զո՛հ գնաց ձեր ազատութեան ու շինութեան համար։ Գիտցէք որ Աատիկան օգտակար չէ ձեզի համար, և Էջմիածին՝ ձեր հարազատ Մայրն է՝ որ ազատութեան լոյս կսփռէ։

Փունջ Թիւ 493

Հռոմէական ազգայնոց կաթողիկոսական տեղապահ Գրասպարեան Բարսեղ Գերապայծառին մէկէն ի մէկ Հռոմ կանչուելուն և անոր տեղ Առաքելեան Յովսէփ Գերապայծառին տեղապահ կարգուելուն պատճառաւ կիրակի օրը Բերայի Ս. Ոսկերեան և Օրթագրիկի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցաց մէջ ծագած աղմուկը համառօտիւ ծանուցած էինք մեր երկուշաբթի աւուր մանրաթերթին մէջ։

Ժողովուրդը, մասնաւորապէս ազգային ծիսից և աւանդութեանց անսփոփոխ պահուելուն նախանձախնդիր մասը՝ որք Գեր. Հասունեանի հակազգային ընթացքէն վաղուց ՚ի վեր դժգոհ են, և վերջին ժամանակներս ալ քանի մ' ազգային իրաւունքներ զոհելով կաթողիկոսութիւն և առանց ազգային ընտրութեան պատրիարքութիւն ձեռք բերելուն դէմ անդադար կը բողբեն, կաթողիկոսական տեղապահ ընտրուած Բարսեղ Գերապայծառէն գոհ եղած էին, որով, լսածնուսնայելով, յիշեալ Գերապայծառը՝ ոչ Գոլէճցի, ոչ Արբացի, և ոչ ալ Լիբանանացի ըլլալով, հակառակորդ կողմանց ոչ մէկուն կը վերաբերէր, և ինքը խոհական և հաշտասէր անձ մը ճանչուած ըլլալուն համար եպիսկոպոսաց ժողովը զայն առաջարկէր ՚ի տեղապահութիւն, և Գեր. Հասունեան ալ՝ ակամայ ընդունէր և հաստատէր էր։

Արեւի թէ Բարսեղ Գերապայծառ՝ տեղապահութեան պաշտօնը վարած միջոցին ոչ միայն Գոլէճցի կուսակցութեան գործը ըլլալ չէ ուղերի այլ մանաւանդ ազգային կամ աւանդապահ կուսակցութեան նպաստաւոր ընթացք մը բռնէր է, որով ընականաբար մէկ կողմը գոհ եղած ատեն, միւս կողմը կը դժգոհէր։ Արեւի թէ Գոլէճցի մասին դժգոհութեան պատճառներէն մէկն ալ Հայոց

Պատրիարքարանին հետ սկսած բարեկամական յարաբերութիւններն եղած են, բայց այս անհաւատակի կը թուի մեզ, վասն զի եղած յարաբերութիւններն՝ ըստ մեզ՝ առաւել քաղաքական էին՝ քան թէ բարեկամական. և չենք կարծեր որ Հայոց Պատրիարքարանին հետ քաղաքավարութեամբ վարուիլն ալ յանցանք կամ հերետիկոսութիւն համարուած ըլլայ Գօլէճցոց քրիստոնէականին մէջ:

Ստոյրն այս է որ Հայ Հոռովմեական ժողովրդեան մեծ մասը դո՛ւ էր Բարսեղ զերապաճառի տեղապահութենէն. այս պատճառաւ անոր յանկարծակի Հոռոմ կանչուիլն և տեղը Էնկիւրիի առաջնորդ Առաքելեան Յովսէփ Գերապաճառին Վաթիկոսական տեղապահ զրուիլը սաստկապէս գրգռեց ժողովուրդը. ուստի երբոր կիրակի օրը եկեղեցիներուն մէջ Գեր. Հասունեանի կոնգակը կարդացուեցաւ, որուն մէջ շատ մը նոյութներու շարքէ ետեւ՝ Բարսեղ Գերապաճառին Հոռոմ կանչուիլն և Առաքելեան Գերապաճառին անոր տեղ զրուիլը կը ծախուցուէր, Բերայի Մ. Ոսկերեան եկեղեցոյն մէջ ժողովուրդն աղաղակ վերցուց, "չենք ճաննար, չենք ընդունիր, Հասունեանն ալ չենք ընդունիր, տեղապահն ալ, և այլն և այլն գոչելով: Ըփութութիւնը մեծցաւ, կանայք ճչել սկսան, պատարակի արարողութիւնը դադրեցաւ, և եկեղեցին պարսկեցաւ ու գոցուեցաւ: Օրմապեղի Լուսաւորիչ եկեղեցին ալ՝ ժողովուրդը կոնգակներն լեցումը խախտեց: Լսածնուս նայելով, Սամաթիոյ եկեղեցոյն մէջ ալ ժողովուրդը կանխաւ արգիւն էր կոնգակին ընթերցումը. և աղմուկ չէ եղեր:

Ասիէց զատ կոնգակին օրինակը քանի քանի անգամ եկեղեցեաց դռներուն վերայ կախուեր է, բայց ժողովուրդը վար առեր պատտտեր է:

Հիմա ալ կը լսենք թէ ժողովուրդը Մ. Պապին ուղղեալ նոր հանրադիր մը կնստորադրէ Գեր. Հասունեանի անկումը խնդրելու համար, և այս հանրադրութեան մասնակից են եղեր կղերականաց մէկ կարևոր մասն ալ:

Այս նոր բաղբը պիտի լսուի՞ և առաջիններէն անկի յաջող արգիւնք մը պիտի ունենա՞յ, — չենք կարծեր: Պատճառը յաջորդ թուով:

Մատիս Թիւ 936:

ՊՈՇՏՈՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՍԻՆՕԴԵ.

19.Յունի.— Զօթու ու զեղջ Վարապետ քահանայն Տէր Պետրոսեան՝ յաղագս գաղանի պատկառութեանն առանց հրամանի Հոգ. Վորժակալի, ըստ յայտարարութեան Թեմական-Մտնիկն Երևանոյ՝ վեցամսնոյ ժամանակաւ արգիլեցաւ քահանայադործութենէ:

30.— Ըստ խնդրանոց Ժողովրդեան Եւափարս զեղջ, նոյն զեղջ նորակաւոյց Ծխական Վարդոյի կառավարութեան և արգիլեալաւ զարգացման համար, անդ դանուած Ս. Վարդանոյ ուխտատեղոյն արդեանց մի քառորդը՝ յօգուտ Երևանոյ Թեմական Ուսումնարանին տալով, մնացեալը՝ ի նրա պատճառովն զեղջ նորակաւոյց զարդոյի ժամանակաւորապէս անօրինելոյ և թողլոյ համար՝ հրամանադրեցաւ Թեմական-Մտնիկն Երևանոյ, մինչև որ բարեպաշտ ժողովուրդը ուրիշ միջոցներով կարողանայ ապահովել նորա կառավարութիւնը ըստ նիւթականին:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆՇԱՆԱՌՈՒԹԻՒՆԸ*

Առաջիկայ նիւթը միանգամայն հասկանալի անեւոր և ընթերցողն շփոթութիւններից և տարա-կուսութիւններից հեռու պահելու համար, աւելորդ

*) Այս լոյուածիս մէջ արտաքին զգայարանաց վերաբերեալ բոլոր բերած օրինակները մենք քաղել ենք Թովմաս Բ. Ըփհամի նշանաւոր դործից «Տաքիքը Իմա»

չիմ համարում նախ և առաջ բացատրել Ս. Լ. Բաբի-բառի նշանակութիւնը, ըստ որում շատերը սովորական խօսակցութեանց մէջ այս բառը սխալմամբ են գործածում:

Մի որ և իցէ գործողութիւն, որ առաջին անգամն է պատահում մեզ կատարել, պահանջում է մեզանից մեծ ուշադրութիւն և մինչև անգամ հարկադրում է մեզ ստիպել և բռնաբարել մեր կամքը, բայց յաճախ և յաճախ կրկնելով մի և նոյն գործողութիւնը, հետզհետէ հշտանում ենք մեզ համար, ուշադրութեան հարկադրութիւնը աւելի և աւելի սակասում, հետևաբար և ստիպողութիւնը, որով հարկադրում էինք մեր կամքը, առաւել և առաւել թուրանում է: Այսպէս մենք մինչև այն աստիճան կարող ենք ընտելանալ նոյն գործողութեան և այնպէս արմատացնել նորոսն մեր ընտելեան մէջ, որ այնուհետև կրկատարենք նորան աւտոմատ, անգիտակցաբար, այսինքն՝ նոյն իսկ բոլորակներում, երբ մեր ուշադրութիւնը դարձրած է լինում միանգամայն ուրիշ գործի: Այս տեսակ գործողութիւններ են, զորօրինակ, այն մեր գործերը կամ շարժումները, որոնք մեր անգիտակցութեան են կոչվում և որոնց յաղթելը երբեմն նոյնպէս դժուար է լինում մարդու համար, որպէս և բնածին հակումների հակառակ վարուելը:

Սակայն համապատասխան կենսաբան Բաբի-բառը գործ էածվում խօսակցութեան մէջ անորոշակի՝ միակերպ տրուելով հոգեկան զգացմանց և ցիւղերի բազմատեսակ գործողութիւններին: Օրինակ՝ շատ անգամ սովորութիւն են անուանում մարդու կազմակերպի այն յատկութիւնը, որով նա ընտելացել է հետադարձութեամբ տանել ցրտին, տաքութեանը, ցնցման, երբանքի, ցաւի, և այսպիսի բաների դիմանալուն: Մենք կարող ենք բացատրել այս նշանաւոր երևոյթը, բայց հաւանական է կար-

ծել, որ այսպիսի զգացմունքները մի քանի անգամ կրկնուելով, այնպիսի փոփոխութիւններ են պատահում կազմակերպին, որ նա սակաւ առ սակաւ ընդունակ է լինում անփնաս տանելու այն ազդեցութիւններին, որոց չէր կարողանում առաջ դիմանալ և որոնք մինչև անգամ կարող էին վնասել նորան: Այսպէս սովորում են մարդիկ սակաւ առ սակաւ բարեխառն օդի յանկարծակի փոփոխվելուն, որ կարող էր առաջ հիւանդութիւն պատճառել նոցա: Պատահել է որ մարդիկ սովորել են թոյն ընդունելու այնքան չափով, որ մահ պէտք է պատճառէ անշուշտ անսովոր կազմակերպին: Բնական և մեծ կարեւորութիւն ունի մանկավարժութեան մէջ կազմակերպի այսպիսի դիմացկոտութեան խնդիրը, բայց մեր խօսքը առ այժմ ուրիշ տեսակ սովորութիւնների մասին լինելով, անյարմար ենք համարում զորա մասին խօսել այս անգամ: Ուրեմն շարունակենք մեր խօսքը:

Ս. Լ. Բաբի-բառի ձիշդ և իսկական նշանակութիւնը մենք այսպէս ենք ընդունում: Սովորութիւնը ոչ պլ ինչ է, եթէ ոչ կազմակերպի այն կարողութիւնը կամ ընդունակութիւնը, որով նա յաճախ և յաճախ կատարելով ու կրկնելով մի և նոյն գործողութիւնները, հասնում է վարժութեան և ընտելացման այն աստիճանին, որ վերջապէս կատարում է նոյնը միանգամայն ակամայ և անգիտակցաբար: Այսպէս ուրեմն Բաբի-բառը կամաւոր և գիտակցաբար արած գործողութիւնները ի ձեռն անընդհատ վարժողութեան՝ ակամայի և անգիտակցականների փոխարկելով, չինում է կազմակերպի համար իրեն բնածին յատկութիւնը: Սորանով ահա արդէն ինքն իրան հասկացվում է այն մեծ և կարեւոր միտքը, թէ Սովորութեան ձեռքով որքան էական փոփոխութիւններ կարելի է յառաջ բերել մարդու կազմակերպի մէջ, որոնք հարկադրելի և յատկացնելի նորան այնպիսի ընդունակութիւնը, որպիսիք նա ամենեւին չէր ստացել ընտելանալից: Կազմակերպի այս յատկութեան վերայ, որով նա ընդունակ է հանդիսանում յատկացնել և արմատացնել իւր մէջ նորանոր գործողութիւններ, և մի և նոյն ժամանակ արմատահանել հինիւր, ահա այս յատկութեան վերայ են հիմնուած ոչ միայն բոլոր այն սովորութիւնները և ընտելանալները, որոնք հարկադրվում են երև-

ցական փիլիսոփայութեան, որ ընդունում է Ամերիկայի եւ Անգլիայի բարձրագոյն դպրոցներու մէջ իբրեւ ծնունդի Բարդալան փիլիսոփայութեան եւ որու հայերէն դիւցիկ Թարգմանութիւնն է Ա. Ղազարու Պ. դործն է եւ ի լոյս է ընծայված Զմիռնիայում 1881 թ. իսկ բոլոր յօդուածը մեր քաղիկ ենք Ռուս դիմաւորան Ռեշինսկու Մարդը իբրեւ առարկայ կըրթում Թեան: Բազմազան գործից:

Ն. Ս.

խալին դաստիարակութեան ձեռքով, այլ և այն սովորութիւնները և ընտելմունքները, որոնք հազորդութեան նորան նշին իսկ կեանքից առանց մի որ և իցէ դիտաւորութեան և որոց հետ հարկադրուած է լինում շատ անգամ մաքառել դաստիարակիչը իսկ յետոյ ինքը մարդը կամ հասարակութիւնը:

Քայց սորանով չէ վերջանում սովորութեան նշանակութիւնը: Սովորութիւնը ունի և մի ուրիշ՝ գուցէ և աւելի կարեւոր՝ յատկութիւն, որը անուշադիր թողնուել և դանց առնելու չէ երբէք: Կազմուածքը որ ստացել է այս կամ այն գործողութիւնը կատարելու սովորութիւն, այնուհետեւ ոչ թէ միայն առաւել հեշտութեամբ է կատարում նշնը, այլ և երբեմն ստանում է մի ցանկութիւն, մի հակում կատարելու նշն գործողութիւնը: Այսպէս սկիզբում մեզ հարկաւոր է լինում գործ դնել մեծ ուշադրութիւն և կամք, որ կարողանանք հաղորդել կազմուածքի այս կամ այն գործունէութեանը այս կամ այն ուղղութիւնը, իսկ յետոյ ստիպուած ենք լինում գործ ածել նշնայէս սաստիկ ուշադրութիւն, գիտակցութիւն և կամք, որ կարողանանք ընդդիմանալ կազմուածքի հակումներին, զորս մենք ինքնիրս արմատացրինք նորա մէջ: սկզբում մենք ենք քարշում մեր կազմուածքը որ կողմ և կամինք, իսկ յետոյ նա է քարշում մեզ այն կողմ, ուր գուցէ մենք բոլորովին չէինք ցանկանում դնալ:

Այսպէս մենք տեսնում ենք, որ սովորութիւնները կարող են լինել երկու տեսակ. մէկ՝ այնպիսի սովորութիւններ, որ հակումներ չեն դարձած, և երկրորդ՝ միանգամայն հակումների փոխարկուած սովորութիւններ, որոնք ոչ միայն թեթեւացնում են կազմուածքի համար գործողութիւններ կատարելը, այլ և յառաջ են բերում նոցա անընդհատ կատարելու ցանկութիւն: Առաջին տեսակ սովորութիւնները աւելի ուղիղ կը լինեն անուանել ճշգրիտ, որոց թուիցն են արհեստներին և արուեստներին վերաբերեալ բոլոր սովորութիւնները, իսկ երկրորդ տեսակի համար աւելի յարմար է Սոփիստիկ անունը պահպանել:

Աւերջի խօսքերից ծագում է մի հետաքրքրական և կարեւոր հարց, թէ ի՞նչ պատճառով և ի՞նչ կերպով սովորութիւնները փոխարկւում են հակումների: Այս խնդիրը կը բացատրուի, եթէ ուշ

դարձնենք մարդկային հոգւոյ յետագայ յատկութեանը: Մեր հոգին պահանջում է անընդհատ գործունէութիւն և մի և նոյն ժամանակ փախչում է արդիւքներից: ուրեմն նորա ցանկացած գործողութիւնը պէտք է թեթեւ կատարելու լինի. ահա ի՞նչ պատճառով մեր կազմուածքի սովորած գործողութիւնը կատարելու նոյն իսկ թեթեւութիւնը և հեշտութիւնը ախորժ է մեր հոգւոյն, որով և հոգւոյ մէջ յառաջ է գալիս և պահպանւում ու արմատացւում անընդհատ ցանկութիւն և հակումն դէպի նոյն գործողութիւնը: Թէպէտ և ճշմարիտ է, որ մենք չենք զգիւմ այս բանի մէջ գիտակցութիւնից և կամքից, միշտ կարող ենք ընդդիմանալ կազմուածքի որպիսի և իցէ ուժեղ հակմանը դէպի մի որ և իցէ գործ: Քայց բանն այն է, որ միևնույն մեր գիտակցութիւնը և կամքը ներգործում են մայրկենսաբար, միջահատուելով, կազմուածքը ազդում է մեզ վերայ անդադար բոլոր իւր հակումներով և սովորութիւններով. և որովհետեւ հակումներին հետեւելը հեշտ և ախորժ է մեզ համար, ապա ուրեմն և ընդդիմանալ նոցա նշնայէս ծանր և անախորժ է, որբան զօրացած է մեր կազմուածքի մէջ հակառակ ուղղութիւնը: Ծիւեղուն սովոր մարդու համար դժուար չէ ամենեւին չըծիսել, որովհետեւ այդ մի անհրաժեշտ հարկաւորութիւն չէ և ոչ մի այնպիսի անորժանք, որից ծանր լինէր հրաժարուիլ: Քայց ծանր և անախորժը այն է, որ ամբողջ տարիներ ամեն մի ժամ, և համարեա թէ ամեն մի ըրպէ հարկադրուած պէտք է լինինք արթուն պահել և ժամապահի պէս լարել մեր ուշադրութիւնը և կամքը այն սովորութեան վերայ, որ ամենայն բնույթով մեզ չէ պիտի ծխախոտը:

Սովորութիւն ստանալու համար մեծ նշանակութիւն ունի և մարդու հասակը. քանի մատաղ է կազմուածքը, այնքան շուտ է արմատացնում նա իւր մէջ սովորութիւններ: Մանուկը շուտ և հեշտութեամբ է սեփականացնում իրան մի որ և իցէ սովորութիւն, քան թէ ծերը: Նորածին երեխան, որ օրերով է աճում ու զարգանում, մի որ և իցէ բան երկու երեք անգամ կը կենելոց յետոյ, իսկոյն սովորում է այն, այնպէս որ՝ մայրերը, որոնք էսօր էգուցի են ձգում սորվեցնել երեխային կանոնաւորապէս ծիծ ծծելուն, հարկադրուած են լինում մի քանի օրից յետոյ յաղթել արդէն

արմատացած մի քանի վատ սովորութիւններ։ Շարժած խանձարուրդ, այսպէս կամ այնպէս պատճառ բարձր երկու երեք անգամից յետոյ յառաջ են բերում երեխայի մէջ սովորութիւն, որոյ ընդդէմ գործելը աղաղակ է պատճառում երեխային։ Ահա ինչ պատճառով անհարգ մօր գաւակները լինում են և անհանգիստ, այն ինչ միշտ նախաորոշած կերպով գործող մայրը ոչ մի ժամանակ չէ անհանգստանում երեխայի դուր աղաղակներով։ Մարդուս ջղջր կարծես թէ ծարաւ են ընդելմունքներին, դուցէ և առաջին ընդելմունքները և սովորութիւնները արմատանում լինին առաջին անգամից իսկ։ Բայց քանի բազմանում են դժբա մարդուս մէջ, այնքան դժուարութեամբ են արմատանում նորերը ընդդէմ սովորութեան պատահելով հիների կողմից։ Նրա խան սովորում է կարճ միջոցում այնպէս խօսել օտար լեզուով, որպէս կարող չէր սովորել մեծահասակը մի քանի տարում։ Ես եթէ ծերի սովորութիւնները աւելի նշմարելի կերպով են արտայայտւում քան թէ երեխայինը, այս միայն նորանից է, որ ծերը շատ անգամ նոյնպէս յոգնում է լարած պահել իւր գիտակցութիւնը և կախք՝ ինչպէս որ իւր մարմինը—աւելի զիջում։ Այսպիսի ծերունին իւր սովորութիւններին այնպէս է տրվում, ինչպէս որ ձեռք իւր տաք գոլորտ։ Բայց մենք նոցա հետ համեմատել չենք, որոնք Բէկոնի պէս կարծում են, թէ երեխայական հասակում ստացած սովորութիւնները դժուարութեամբ են արմատահան լինում։ Այս ճշմարիտ է եթէ միայն այն մտքով ընդունենք, թէ որքան հին է սովորութիւնը, այնքան հաստատ է նա, որովհետեւ արմատանում է կրկնողութիւնից իսկ։ Բայց եթէ երեխան շուտով է սովորում՝ օրինակ՝ օտար լեզուն, ապա նոյնպէս և շուտով մոռանում է այն, եթէ դադարում է վարժվելուց։ Միով բանիւ՝ որքան դեռահասակ է մարդ, այնքան շուտով է արմատանում սովորութիւնը նորա մէջ և այնքան շուտով արմատահան լինում, եւ որքան հին են նայն իսկ սովորութիւնները, այնքան եւ դժուար է արմատահան անել նոցա։

Ընդելմունքների և սովորութիւնների ասպարէզը առաւել ընդարձակ է, քան թէ կարծում են սովորաբար։ Նոյն իսկ ծնած օրից սկսած, երեխան զանազան փորձեր և յարմարողութիւններ է տնում, որոնք յետոյ անգիտակցական սովորութիւններ և

ընդելմունքներ են դառնում նորա համար։ Բնական սովորութիւնը արդէն ապացուցել է, որ տեսողական, լսողական, շօշափողական, միով բանիւ արտաքին զգացմունք կոչուած ընդունակութիւններից շատերը հասարակ, բնածին ընդունակութիւններ չեն ամենին, այլ բազմակողմանի եղբակացութիւններ, որ արել է մարդս իւր տղայական հասակում, և որոնք միանգամայն անհետացել են նորա յիշողութեան մէջ և դարձել իբւր բնածին յատկութիւններ։

Ասածներս բացատրելու համար բաւական է մի երկու օրինակ առնել և մանրամասն քննել նրանց։ Նրեք կամ չորս տարեկան երեխան արդէն ունակութիւն ունի կանոնաւորապէս բռնել ձեռքը տուած առարկաները, այն ինչ նա առաջ բոլորովին չէր կարողանում այդ անել։ Բայց եթէ մանրամասնաբար հետազօտելու լինենք այդ՝ ըստ երևուածին հասարակ գործողութիւնը, ապա տեսնելու ենք անշուշտ, որ երեխան՝ յառաջ քան թէ կարողանար իւր թաթիկը պարզել և կանոնաւորապէս բռնել իրեն տուած առարկան, պէտք էր անշուշտ բազմաթիւ զիտողութիւններ, զանազան փորձառութիւններ, պէսպէս վերաբերութիւններ, դատողութիւններ և յարմարողութիւններ անել առաջ։ Եւ իրաւ որ դէպի առարկան թաթիկը մեկնելու համար, երեխային պիտոյ էր՝ ա.) սովորել սեփական ձեռքը իւր ձանաչել, որովհետեւ ծնելիս նա դեռ ևս զուրկ է այսպիսի հմտութենից, այս ձանաչողութիւնը հարկաւոր է անշուշտ, որ նա կարողանայ անկասկած համոզուած լինել, թէ ձեռքը առարկային մօտեցնելիս ստացած շօշափողական տպաւորութիւնը զգում է նա իւր սեփական ձեռքի միջնորդութեամբ, որովհետեւ շօշափողական բոլոր տպաւորութիւնները զգացվում են իրօք ուղեղում, այլ ոչ թէ այն տեղում, ուր առարկան կպած է կաշուին։ Ընդ սմին և շօշափմանը այնպիսի արագութեամբ է հետեւում և նոյնը զգալը, որ մտաց ամենաարագ թօխքը անգամ կարող չէ հաւասարել այդ վայրկեանների միջ եղած միջոցին։ Սամին չէ այն աստիճան կարճատեւ և փոքր է, որ անհնարին է չափել նորան գէթ երեւակցական ամենանուրբ չափով։ Ուրեմն ի՞նչպէս կարող է երեխան համոզուած լինել, թէ առարկան իւր սեպհական ձեռքումն է, եթէ նա դեռ ևս շատ և շատ զիտողութիւններ փորձառութիւններ, և դատողութիւն

ներ չէ արել, որոնցից սոփորեր, թէ այն առաւորութիւնը որ զգում է նա բոլոր այսպիսի դիպումներում, պէտք է միշտ վերաբերել այն հպաւորութեան որ տնտեսում են նորա աշերը. մատերի և առարկայի մէջ, կամ ուրիշ խօսքերով ուղեղի այսպիսի զգացումները և մատերի ու առարկայի մէջ տեսած հպաւորութիւնը Բ համարել. իսկ որովհետեւ այսպիսի զգացումները նորա ներսումն են ծագում, նորա կազմուածքի սեպհակնութիւնն են, ապա և վերոյիշեալ սովորութիւնից, այն է շօշափողական զգացումները և նոյն իսկ շօշափողութիւնը միևնոյն համարելուց իսկ, արդէն ինքն իրան յառաջ է դալիս այն փորձառական համոզմունքը, թէ իւր սեպհական կազմուածքի մասն է այն լծակը, որով բռնած ունի առարկան, որից և զգում է յիշեալ տպաւորութիւնը:

Եւ իրօք շօշափողական զգացումները և նոյն իսկ շօշափողութիւնը մի համարելը միանգամայն սխալ է, բայց մարդն ի սկզբանէ ընկնում է և հաստատուում է այդ սխալմանքի մէջ, և մինչև այն աստիճանի ընտելանում է նորան, որ ուրիշ կերպ ըմբռնել այդ զգացումները անկարելի է նորա համար. նորան միշտ կը թուի, թէ շօշափողական տպաւորութիւնը զգացվում է մատերում, այլ ոչ թէ ուղեղում, ինչպէս և այս պատահում է ուրիշ շատ զգացումների հետ: Սորա զեղեցիկ ապացոյցը կարող է լինել նոյն փաստը, որ հանրածանօթ է բժշկական աշխարհում. երբ որ կտրում են մարդու ձեռքը կամ ոտքը, նա դեռ ևս երկար շարունակում է զգալ, թէ ինչպէս ցաւում կամ քոր են դալի նորա մատերը, այն ինչ այդ զգացումները ծագում է իրօք նորա ուղեղում կտրած տեղի ջղերու գրգռողութիւնից:

Բայց դառնանք դէպի մեր քննելու հարցը. բացի վերոյիշեալ սովորութեան, երեխան պէտք է առաջ սովոր լինէր. բ.) զանազանել իւր մարմինը, ուրեմն և իւր ձեռքը բոլոր միւս առարկաներից, որովհետեւ ինչպէս նորա ձեռքը նոյնպէս ուրիշ ձեռքերը և բոլոր մարմինները միատեսակ տպաւորվում են նորա աշերում. Այս սովորութեան անհրաժեշտ հարկաւորութիւնը ինքն իրան էլ ակնհայտ է. Այս տեղի վրա նորան հարկաւոր են լինում բազմաթիւ փորձառութիւններ և դատողութիւններ, այդ ճանաչման մէջ հմտութիւն ստանալու հա-

մար. Հարկաւոր է նորան զարձեալ սովոր լինել. գ.) պարզել իւր ձեռքը որ կողմն և կամի. իսկ սորա համար պիտոյ է առաջինը, որ նորա ձեռքի միանունները այնպէս վարժուած լինին, որ զփուար չը լինի երեխային դարձնել իւր ձեռքը որ կողմն և կամի, և երկրորդ նա պէտք է հասկացողութիւն ունենայ զանազան կողմերու մասին, որից նա դարձեալ զուրկ է լինում ի ծնէ. Եթէ նա ի ծնէ, ունենար այդ ճանաչողութիւնը, ապա ինչո՞ւ սկզբում է չէ կարողանում նա խմանալ, թէ որ կողմիցն է լսվում մօր քաղցրիկ ձայնը և ինչո՞ւ մի քանի անյաջող փորձերից յետոյ է միայն կարողանում դարձնել իւր գլուխը այն կողմը, ուսկից լսվում է ձայնը. ուրեմն երեւակայեցէք թէ որքան փորձառութիւններ յարմարողութիւն և դատողութիւններ է հարկաւոր երեխային անել մինչև որ կարողանայ սովորել դարձնել իւր լծակները դիտակցաբար որ կողմն և կամի:

Հարկաւոր է նոյնպէս հասկացողութիւն և սովորութիւն ունենալ երեխային. դ.) չափել առարկաների հեռաւորութիւնը կամ մօտաւորութիւնը, որ կարողանայ դիտակցաբար պարզել իւր ձեռքը դէպի նորան տուած առարկան. Այս հմտութիւնիցն էլ զուրկ է լինում նա սկզբում, ապա թէ ոչ ի զուր. չէր պարզել իւր լծակները դէպի լսյոր նորան բռնելու դիտաւորութեամբ:

Աւելի էլ շատ ճարտարութիւններ և հմտութիւններ պէտք է ունենայ երեխան իւր ձեռքը դէպ ի մի որ և իցէ առարկան միմիայն մեկնելու համար. Ես միայն նոցանից ամենազգաւորները յիշեցի. Բայց թէ տուած առարկան ինչպէս հարկն է բռնելու համար բաւական չէ, որ երեխան կարող լինի միմիայն պարզել իւր ձեռքերը, թէ և դիտակցաբար դէպ ի առարկան, այլ և ուրիշ հմտութիւններ էլ են հարկաւոր նորա համար, որոնցից ամենանշանաւորն այն է, որ երեխան պէտք է սովորած լինի. Ե.) տեսնել ուղղակի առարկաների իսկական հեռանկարը, այն ինչ ամեն մի առարկայ գծադրվում է մեր աչքում մէկ տափարակի վերայ. միմիայն լուսոյ և ստուերի միջնորդութիւնն առարկաների մեծութիւնն և փոքրութիւնը գիտնալը, հեռաւորութիւնը և մօտաւորութիւնը չափելը և վերջապէս զանազան մեծութիւն ունեցող մարմինները բազմապիսի կարողութիւնն է,

որ տալիս է մեզ միջոց տեսնել ոչ թէ առարկայի տալիսարակ գծագիրը, այլ նորա հեռանկարը, նորա տարածութիւնը: Իսկ եթէ երկխան կանոնաւորա-
օլէս է ձեռք տալի առարկային, ապա ուրեմն նա սովորել է արդէն իւր աչքով տպաւորված տալի-
րակ գծագրով տեսնել ուղղակի առարկայի հեռա-
նկարը, ուրեմն որքան դիտողութիւններ, վերա-
բերութիւններ և դատողութիւններ պէտք է անէր
երկխան մինչև որ հասնէր այսպիսի ունակութեան,
Եւ չեմ յիշում այն հատութեան մասին, որ երե-
խան սովոր պէտք է լինէր փակել և բանալ իւր թա-
լիկը ինչպէս և կամի, որ կարողանար կանոնաւո-
րապէս վեր առնել մի որ և իցէ առարկայ. մատե-
րի այդ զանազան շարժումները, ինչպէս և ա-
պացուցանում է ընտրութիւնը, ամենադժուար
գործողութիւններ են, որոց համար հարկաւոր է
մեծ վարժութիւն մկանունների կողմից:

(Եւրոպական):

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՅԻՐ

Ձիւն է եկած, Հայ գիւղացիք, ձիւն սաստիկ
Ձեռքեր ծալած կ'եստէք դուք հանդարտիկ,
Հող մի չունիք և պարապմունք չէք սիրեր,
Կասէք. ձմեռն է եկեր:

Այո՛, ձմեռ եկաւ կասէք և անփոյթ
Իրարու տուն բէճ անելու կերթաք շոյտ.
Եւ սպանիչ ըմպելիքով կ'մոռնաք

Ձեր սուրբ նախնեաց յիշատակ:

Եւ կամ ժողոված իրբե մէկ աղզ ինչ անձիր
Ցրտասառոյց ոտքով սրտով ի թոնիր,
Բարեւ ծածկած մինչև կէս մէջք ամենուդ
Եւ մնայլ քօղ մտքերուդ:

Դուք մէկգմէկ հէտէ լինէ՛ք կ'ստաք
Եւ կամ կոռուով խաղաղ ժամերդ կանցնէք.
Կ'մոռանաք որ ձեր որդիք ու ամուսին
Քովերդ նստած կ'նային:

Կ'մոռանաք որ այն ժամեր իրիկուան
Ձեզ մտաւոր օգուտ բերել միշտ կրնան,
Եթէ ջանաք խորհուրդ ընել սերտ սրտով
Բանալ զպրոց աշխուժով:

Եւ որդիքներդ զրկել զպրոց որ սորվին,
Թէ ի՞նչ կերպով Հայեր եկան ու անցին...

Ինչո՞ւ արդեօք այժմ մեր փառքն աղօթած
Լեզուն և Կրօնն է թուլցած:

Ինչո՞ւ աղքատ և թշուառ ենք շատ տեղեր
Գեղեցկաշուք քաղաք դարձած են գիւղեր:

Եւ առաջուան տներուն տեղ փառազարդ,
Խրճիթ մնաց լոկ անզարդ:

Խրճիթ մնաց պատսպարան շատերիս,
Առանց ուսման դառն ապագայ ամենքիս:

Մեր ժպիտը աւել դառն է արցունքէն
Եւ այս կեանքը մահուանէն:

Մի՞թէ այն է կեանքը ուրախ զուարճից,
Որ իրարու երէք չեղանք կարեկից:

Եւ վաստակը զոր ըրած եմք յամառան
Փճացնեմք ի ձմրան:

Մի՞թէ այն է կեանքը Հային որ չունին
Ուսեալ մայրեր դաստիարակ զաւակին,

Մի՞թէ այն է երջանկութիւն անվայել,
Քնել, ուտել ու խմել:

Այո, իմ եղբարք, իմ սիրելի գիւղացիք,
Արօրն ու խօփ, եղ և արջառ շատ ունինք:

Մեր առօրեայ հանգստութեան աչք տնկած,
Ապագայն եմք մոռացած:

Ձիւն է եկած, Հայ գիւղականք, ձիւն սաստիկ,
Սառած են մեր թէ աշխոյժը և թէ միտք:

Ձիւն կ'հալի երբ արեւը կ'ը ծագի,
Եւ կեանք ուսմամբ կ'որոգի:

Ս. Մարգարէ-Բեանց:

ՅՈՒՆԱՆԱՐ ԱՄՍՈՅ ՀԱՆԵԼՈՒԿԱՑ

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔԸ:

Ա.

Մարդը ունի իսկ երկու ոտ,

Որովք քայլէ և հետի ոտ,

Ինքն է աշխարհ ըստ խմաստնոյն

Ուր և կամի, շրջի 'ւ երկչոտ:

Բ.

Այո՛ նոյնպէս մարդն է դա,

Գլուխն 'ի վեր, անգամն 'ի վայր,

Որ միշտ պտուղ յիւր սրտէն տայ:

Իսկ մերթ բարի, երբեմն էլ չար:

Յովհաննէս Մարգարէ-Բեանց: